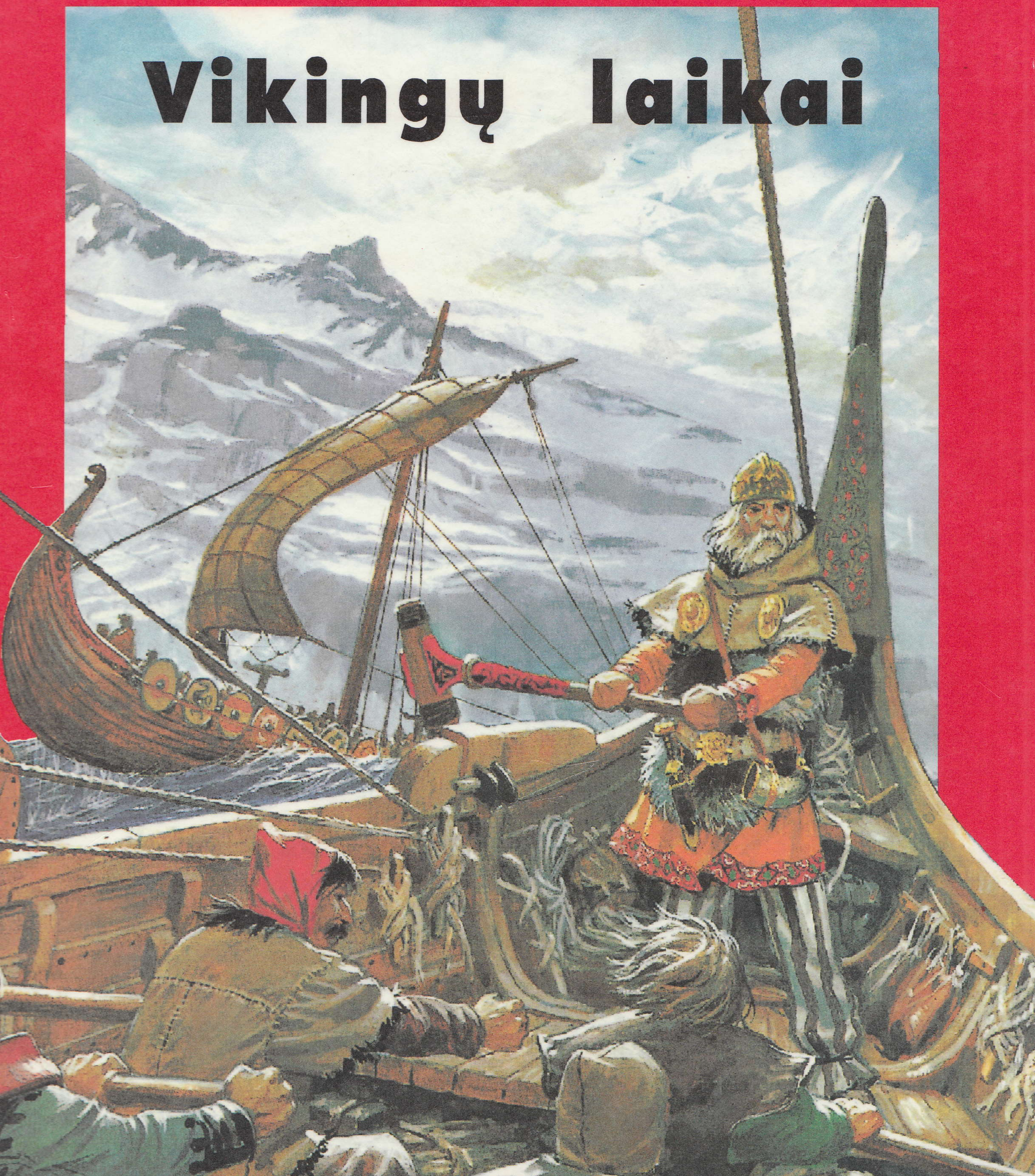
Kaip žmonių gyventa

Vikingų laikai

alma littera

UDK 087.5:940.1
Nu 51

Versta iš:
La Vie privée des Hommes „Aux temps des Vikings...“
Paris, HACHETTE JEUNESSE

L. R. Nougier, P. Joubert
VIKINGŲ LAIKAI

Iš prancūzų kalbos vertė
Ramutė Ramunienė
Jonė Ramunytė

ISBN 9986-02-156-1

Redaktorius *Pranas Bieliauskas*
Techninė redaktorė *Birutė Tolvaišienė*
Kompiuteriu maketavo *Arūnas Šlikas*
Korektorė *Ona Malinauskienė*

SL 412. 10,2 leidyb. apsk. l. Tiražas 7000 egz. Užsakymas 68
Išleido leidykla „Alma littera“, Šermukšnių 3, 2600 Vilnius
Spaudė „Spindulio“ spaustuvė, Gedimino pr. 10, 3000 Kaunas

Kaip žmonių gyventa

Vikingų laikai

Teksto autorius LOUIS–RENÉ NOUGIER

TULŪZOS UNIVERSITETO PRIEŠISTORINĖS
ARCHEOLOGIJOS GARBĖS PROFESORIUS

Dailininkas PIERRE JOUBERT

Iš prancūzų kalbos vertė
RAMUTĖ RAMUNIENĖ
JONĖ RAMUNYTĖ

alma littera
VILNIUS 1996

Jūros riteriai

Gokstado laivas (24 m ilgio), statytas apie 850 m. Turėdami šias įstabias grakščias ir lengvas valtis, vikingai galėjo įsiviešpatauti jūrose.

Netikėti antpuoliai

Paskutiniais VIII amžiaus metais, didžiąją krikščioniškosios Vakarų Europos dalį valdant Karoliui Didžiajam, įvairiose Šiaurės jūros ir Lamanšo pakrantės vietose išsilaipina žmonės, siaurais laivais atplaukę iš Šiaurės. Jie puola staiga ir drąsiai, grobia visa, kas tiktai akį veria aplinkiniuose vienuolynuose, kartais juos padega ir grįžta į savo kraštą. Ištisus šimtą penkiasdešimt metų jie skverbiasi vis giliau, kaunasi vis įnirtingiau.

To meto Europai tolydžio silpstant, jų antpuoliai atrodo dar siaubingesni. Britų salos, kurias pirmiausia aplanko vikingai, pasidalijusios į daugybę karalysčių: Anglijoje — Mersija, Veseksas, Nortumbija; vien tik Airijoje ne mažiau kaip septynios nepriklausomos kunigaikštystės. Įsibrovėliai šiuo susiskaldymu nesunkiai pasinaudoja ar iš jo pasipelno. Žemyne Karolio Didžiojo imperija pavojuje. 840 metais mirus Liudvikui Pamaldžiajam, trys jo sūnūs susivaidija dėl palikimo; imperija suskyla į tris karalystes. Kiekvienos jų viduje pasaulietiškoji ir bažnytinė diduomenė už ištikimybę valdovui reikalauja brangaus atlygio ir darosi nepriklausoma. Centralizuota valstybė, kurią bandė įkurti pirmieji Karolingai, ima byrėti. Organizuoti kolektyvinę gynybą darosi nebeįmanoma, visiems terūpi apginti savo tiesioginius interesus — prireikus prieš savo varžovus ir kaimynus netgi pasikviečiami pagalbon vikingai. Stokodami žmonių ir pinigų, karaliai vengia atlikti savo, kaip karo vadų, pareigą.

Štai tada Vakarų Europoje pasigirsta garsios dejonės: pasijutę palikti likimo valiai, nuo barbarų su visomis savo relikvijomis sprunka dvasininkai, papiktindami ir apstulbindami gyventojus, jog iš jų atimama dieviškoji globa. Labai ilgai apie vikingus žinoma tik tiek, ką apie juos pasakoja jų aukos, o tie pasakojimai šiurpūs ir labai perdėti.

Už šitos naujos „Dievo rykštės" (turimas omenyje Atila, hunų vadas (V a.), nuniokojęs Galiją ir Italiją, taip pramintas dėl žiaurumo), negailestingai kertančios jo vaikus, slypi savita ir dinamiška, jau seniai susikūrusi civilizacija; ją pažinti ir įvertinti mums leidžia naujausia archeologijos mokslo pažanga.

Tolimon praeitin nugrimzdę laikai

Kad ir ką pasakotų siaubo apimti vienuoliai, vikingai Vakarų Europoje nėra visiškai nepažįstami. Jau nuo Antikos laikų žinoma, jog ūkanotuose Šiaurės Europos kraštuose gyvena kitokie žmonės, iš kurių Antikos žmonės perkasi kailius, alavą, o ypač gintarą, tą paslaptingą medžiagą, susidariusią gūdžiose giriose, ir kuri yra ne kas kita, kaip sustingę sakai. 330 m. pr. Kr. graikas Pitėjas dviem laivais išvyksta iš Marselio;

perplaukęs Gibraltaro sąsiaurį, pasiekia Uesano salą, Kornvalį, paskui Škotijos šiaurę. Iš čia nusigauna iki salos, kurią pavadina Tule — tai tikriausiai šiandieninė Islandija. Šiuo prekybiniu keliu netrukus gausiai paplūs Šiaurės žmonės.

Pitėjo laikais vikingų protėviai jau nuo seno buvo įsikūrę Skandinavijoje. Tos žemės, kurios šiandien sudaro Norvegiją, Švediją ir Daniją, palengva niro iš jas dengiančių ledynų ir vandenų; išsilaisvino didžiuliai plotai, tinkami žmonėms įsikurti. Žmonės po truputį ima skverbtis į milžiniškas šiaurės girias, šiaurės elnių ir briedžių medžiotojai tampa žemdirbiais, paskui jūrininkais. Apie 1500 metus prieš mūsų erą, klimatui atšilus, suklesti nuostabi žalvario civilizacija. Vėliau Skandinavija išgyvena didžiąsias invazijas, ir po daugybės kitų atėjūnų bangų, plūdusių tūkstantmečius, čia įsikuria gotai.

Taigi, prasidėjus ekspansijos erai, kai pasaulis susipažįsta su vikingais, jie jau yra nuėję ilgą istorijos kelią, turi susikūrę tvirtas karių, pirklių ir jūrų plaukiotojų tradicijas. Šituo trejopu pavidalu jie ir pakils į žygius, kurie nuves juos į keturis žemynus — nuo Kanados iki Bizantijos, nuo Maroko iki Grenlandijos, nuo Kijevo iki Jeruzalės.

Sunku šiandien išsiaiškinti, kokios buvo šito įspūdingo sujudimo priežastys. Vikingai savo žygių tarpusavyje nederina, nes apie 800 metus Skandinavijoje dar nebuvo jokios tvirtos politinės ir socialinės santvarkos. Šis nestabilumas, ko gero, ir lėmė tai, kad vikingai pajudėjo. Ekspedicijas skelbia vietiniai vadai, kiekvienas jų parengia savo laivus. Šitie pusiau plėšikai, pusiau pirkliai išplaukia ieškoti naujų žemių, daugiausia turtų, kurių patys negamina, arba tų, kuriuos paskui lengvai perparduoda, ypač arabams — šiems jie tampa didžiausi vergų tiekėjai. Tuo metu Skandinavijoje viešpatavusioje politinėje sumaištyje išskirtini trys stambūs dariniai.

Pietuose — Jutlandijos danai su sostine Roskildu ir didžiuoju mainų prekybos centru Hedebiu. Valdant karaliui Godfredui, su jais, kaip su priešais, pirmiausia ir susidūrė Karolis Didysis.

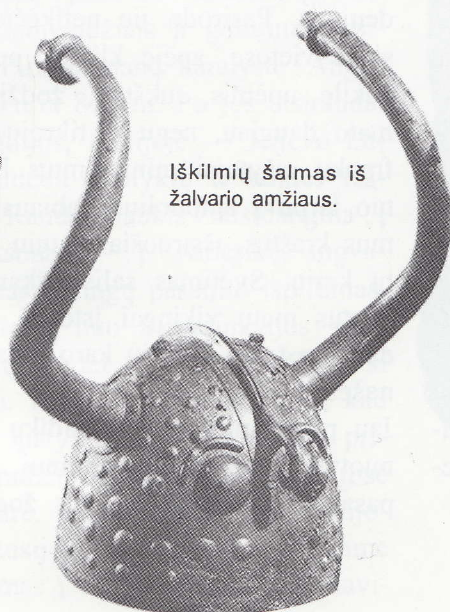
Švedai, susibūrę aplink Upsalos šventovę ir karalių–šventiką. Jų judriausi prekybos centrai yra Birka prie Melareno ežero ir Gotlando sala. Iš ten prasidėjo didieji žygiai Rusijos ir Rytų link.

Pagaliau nedidelės karalystės Norvegijos pakrantėse, — kaip pavyzdį galima paminėti karaliaus Haraldo

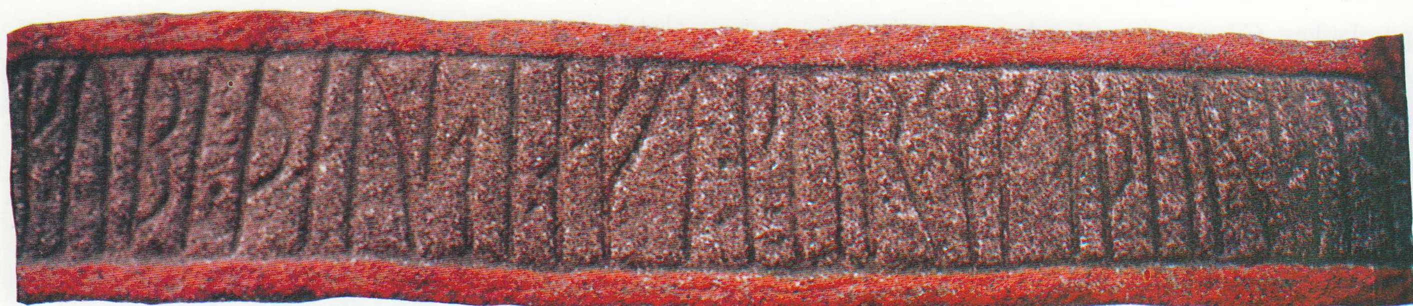
Liudviko Pamaldžiojo sūnūs, Karolis, Lotaris ir Liudvikas, pasidalino imperiją 843 m.

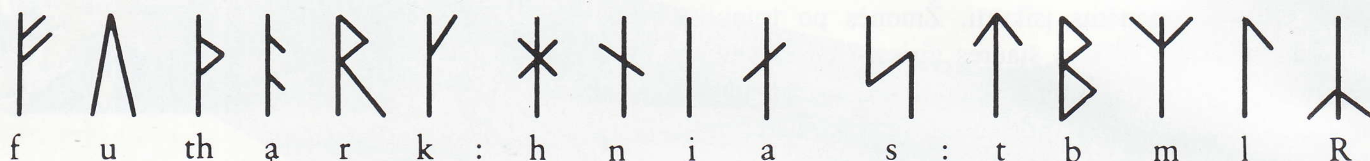

Pakinktų ornamentas.

Iškilmių šalmas iš žalvario amžiaus.

Paauksuotos bronzos ir raižyto dramblio kaulo dėžutė (XI a.).

Runų abėcėlė (Danija). Šie įrašai buvo išraižyti ant uosio arba beržo lentelių, vėliau ant akmens plokščių.

Gražiaplaukio karalystę, — iš kurių norvegai leidosi per Atlanto vandenyną nuotykių ieškoti.

Visus šiuos pakrikus darinius jungia bendra kultūra. Jų religija su labai sudėtingu dievų panteonu remiasi prašmatniomis laidotuvių apeigomis ir Šventuoju raštu — runomis. Prie to prisideda ir jų jautrumas menui, padėjęs atsirasti auksakalystės šedevrams, vėliau sāgų poezijai, darniam ir galingam vikingų gyvybingumo aidui.

Visuomeninės struktūros taip pat panašios: jų pamatus sudaro laisvi žmonės, žemės, galvijų ir laivų savininkai, susibūrę į šeimyninius klanus; jie renkasi į sueigas, kai reikia spręsti visos bendruomenės gyvenimo klausimus.

Kol veikia ši lygiavinė sistema, kur kiekvieną teisia lygūs jam, kur laisvė iš tiesų gerbiama ir gyvenime taikoma vertybė, kur labai stipriai suvokiama, kad visus juos sieja bendri interesai, ji teikia vikingams — ir tiems, kurie išplaukia, ir tiems, kurie lieka, — jėgų, verčia juos laikytis išvien.

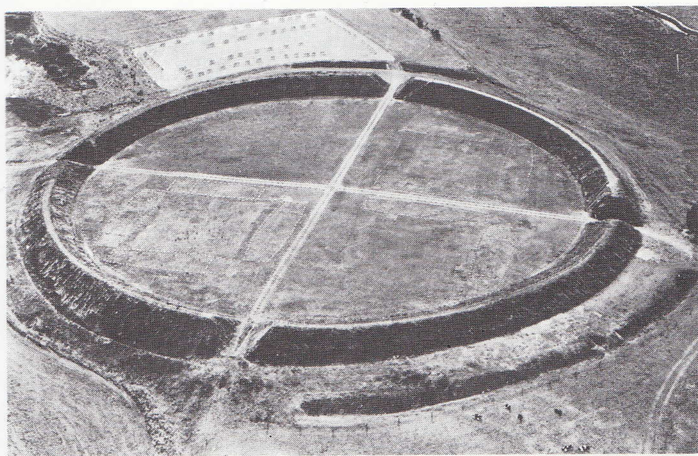
Jų vadai, kartais vadinami jarlais, jaunystės metais pasižymėję jūrose, sugrįžę į gimtąjį kraštą gyvena iš savo žemių ir sukauptų turtų. Iš šitos nesėslių pareigūnų klasės renkami karaliai, jų galybę sudaro žemių valdos ir asmeninė ginklo draugų sargyba; tad įpėdinystės taisyklės šiose laikinose kunigaikštystėse remiasi stipresniojo teise.

Pagaliau daugybė vergų — paprastai tai karo belaisviai ar tiesiog sugaudyti žmonės — sudaro darbo jėgą, ir ji itin reikalinga, nes šiltu laiku daug vyrų išplaukia į jūrą.

Jūros šauksmas

Jūra — įprastinė vikingų stichija, ji sieja juos tarpusavyje ir su likusiu pasauliu, ir tik jie vieni geba gauti iš jos kuo didžiausios naudos. Sausumos gyventojai ir žemdirbiai, kokie tada buvo Britų salų, Galijos ir Vokietijos gyventojai, iš tiesų stebisi ir baimingai krūpčioja žiūrėdami, kaip žaibiškai vikingai plaukioja vandenimis. Pasirodo jie netikėčiausiu laiku, netikėčiausiose vietose, apėję kliūtis, persikėlę per sąsmaukas, pakilę upėmis aukštyn, žodžiu, žmonės jų visados mato daugiau, negu iš tikrųjų jų esama. XI amžiaus frankų rašytojai mini šimtus laivų, tūkstančius karių, tuo tarpu į antpuolius, labiausiai nuniokojusius svetimus kraštus, išsiruošia daugių daugiausia keletas šimtų karių. Svetimas šalis užkariauti per daugmaž tris šimtus metų vikingai įstengė ne todėl, kad jų buvo daug, o todėl, kad jų karo ir laivų technika buvo pranašesnė.

Jau pats jaunų šiaurės didikų auklėjimas ruošia juos nuotykių kupinam gyvenimui. Jie auga klausydamiesi pasakojimų, kuriuos jiems žodžiu perteikia poetai ir

Vikingų stovykla (Hobras, Jutlandija).

moterys, apie vyresniųjų žygdarbius ir nekantriai laukia laiko, kada, pasibaigus paauglystei, galės įsigyti vikingų pergalių įrankį — laivą.

Didieji žygių tarpsniai

Toji vikingų ekspansija vyksta keliais tarpsniais. Pirmasis — tai antpuoliai, paprasčiausi užpuldinėjimai, ruošiami tam tikru metų laiku ir turintys vienintelį tikslą — pasiplėšti. Paskui eina duoklių laikotarpis: būsimos aukos paliekamos gyvos, jei atsiperka labai dideliu mokesčiu. Vikingai tada pradeda ilgiau užsibūti nukariautoje šalyje. Jie vysto prekybinius ryšius su tolimesnėmis šalimis, steigia prekių mainų centrus ir į Skandinaviją grįžta tik prorečiais. Pagaliau X amžiuje, kai nauda iš plėšimų ir mokesčių darosi vis menkesnė, kai ima megztis ryšiai su vietiniais gyventojais, jūrininkai virsta žemvaldžiais ir galutinai apsigyvena svečioje šalyje. Pirmoji danų karalystė Anglijoje, Jorko karalystė, įsikuria 876 m. Po jos atsiranda: Prancūzijoje — Normandijos, Rusijoje — Kijevo kunigaikštystės. Arba prasideda nuotykių ir laimės ieškojimo metas: Erikas Raudonplaukis nusidangina į Grenlandiją, Leifas Eriksonas — į Ameriką, Ingvaras — į Afganistaną. Šitas vikingų pasaulio išplitimas, jų išsibarstymas po tolimas nuo Skandinavijos sritis buvo viena iš priežasčių, kodėl taip greitai žlugo ši įstabi ir žavi civilizacija. Kita priežastis buvo ta, kad vikingų vadai, paskui ir patys šiaurės gyventojai, priėmė krikščionybę; iš pradžių vikingai krikštijosi tose vietose, kur ką tik įsikūrė, ypač Didžiojoje Britanijoje, Normandijoje ir Rusijoje, paskui ir gimtajame krašte. Vilhelmo išsikėlimas į Angliją ir jos nukariavimas 1066 m. yra paskutinis vikingų galybės liudijimas; karžygiai, kuriuos garsina XIII amžiaus islandų sągos, priklauso jau seniai išnykusiam pasauliui — pasakiškų vikingų žygių pasauliui.

Vikingų prisikėlimas

Vikingai, dar vadinami normanais, paliko žmonių atmintyje ne tokį gyvą prisiminimą kaip vandalai ar hunai, nors iš tikro pastarųjų įtaka buvo kur kas menkesnė. Vis dėlto daug tikrinių vardų Normandijoje — ar tai būtų Elbefas, ar Anketilis — yra vikingų kilmės. Didieji vikingų sugebėjimai paliko pėdsaką prancūzų ir anglų kalbose, ypač praturtindami jų žodyną jūrininkystės, laivų statybos terminais. Iš šiaurės atkilę žmonės išardė tradicinius rėmus, praplėtė pažįstamą to meto pasaulį, užmezgė ryšius tarp skirtingų kultūrų ir nors daug ką sugriovė, paspartino vakariečių pažangą atskleisdami jiems naujas civilizacijos formas, ypač prekyboje ir navigacijoje. Šituo tautų maišymusi, į kurį žiūrėta kaip į katastrofą, iš esmės galbūt reikėjo džiaugtis.
Kai nuostabus vikingų gyvybingumas išseko, ant jų nusileido užmaršties šydas. Mena juos tik vienas kitas vienuolių pasakojimas ir sieninis kilimas Bajė.

Jelingo akmuo (Danija). 985 m. jį pastatė karalius Haraldas Mėlyndantis.

Vikingų amžius vėl iš naujo suspindo tik XIX a. Tai, ko neišsaugojo literatūra — nes vikingai nebuvo raštingi — išlaikė žemė ir jūra. Dešimtys įtvirtintų vietovių, šimtai lobių, tūkstančiai kapų ar paprasčiausių daiktų, atrastų visoje Europoje, ypač Skandinavijoje, leido tiksliai atkurti materialinį šiaurės genčių gyvenimą ir jų įtakos išplitimą. Šitų atradimų dėka, — nors jie dar toli gražu nebaigti, — vikingų civilizacija šiandien gali būti atkurta, ko gero, dar tiksliau negu to meto Karolingų civilizacija.

Europa vikingų laikais.

Katalikai
Musulmonai
Pravoslavai
Pagonys
Saracėnų antpuoliai
Normanų arba vikingų žygiai
Normanų arba vikingų valstybės

IKONOGRAFINIAI ŠALTINIAI: Universiteto Senųjų spaudinių rinkinys. Karališkoji Danijos ministerija. Bavarijos Nacionalinis muziejus. Šepvarto muziejus. B. ir G. Delluc. Brenders. Arsenalo biblioteka. Armand Colin. Universiteto Senųjų spaudinių rinkinys.

Kaip gyventa vikingų laikais...

Vikingų protėviai

Apie dešimtą tūkstantmetį, šimtas amžių prieš mūsų erą, Šiaurės Europą dengiantis storas ledo sluoksnis pamažu ima trauktis. Klimatas švelnėja ir, ledynams slenkant, atsilaisvina nauji žemės plotai: iš pradžių skurdžios samanų ir kerpių ganyklos, paskui beržų ir lazdynų miškai, kuriuose plyti ežerai ir durpynai. Dabar jau gali formuotis skandinavų pasaulis.

Pirmieji skandinavai atkyla iš Šiaurės Vokietijos ir Danijos, kurios jau išsilaisvinusios iš ledų ir vandenų. Šie akmens amžiaus medžiotojai seka paskui didžiules migruojančias šiaurės elnių ir briedžių kaimenes, kurios, klimatui pamažu šylant, lėtai traukia iš Pietų Europos į šiaurę. Didžiuliai žvėrys sveria iki 700 kilogramų, ir žmonės gauna iš jų visa, ko reikia jų primityviam gyvenimui: mėsos, odos ir ragų — maistui, drabužiams ir ginklams.

Šitaip kilnodamiesi, medžiokliai palengva juda vakarine Norvegijos pakrante, kur klimatas atšilo pirmiausia, šiaurės link iki pat Arkties krantų; iš ten nusileidžia iki Baltijos jūros, kuri dar tik formuojasi. Klajodami pajūriais, ant didžiulių uolų medžiotojai raižo briedžių ir šiaurės elnių atvaizdus. Taigi šie raižiniai uolose saugo pirmųjų čia įsikūrusių ir gyvenusių skandinavų pėdsakus.

Gyvendami akis į akį su jūra, apsupti daugybės salų, skandinavai tampa jūrininkais, žvejais, moliuskų rinkėjais. Šiuos pirmuosius šiaurės gyventojus formuoja žvarbus klimatas ir kliūtys, su kuriomis jie susiduria įveikdami nelygų reljefą; žmonės mokosi išgauti iš dar laukinės gamtos visus turtus, kuriuos ji slepia ant žemės ir vandenyse.

Labai negausūs, dar pusiau klajokliai vikingų protėviai kukliai įžengia į istoriją.

Pirmieji skandinavai persekioja šiaurės elnių kaimenę. Vieną elnią jiems pavyko atskirti nuo kaimenės ir pagauti kilpiniu. Gindamiesi nuo šalčio ir vėjo, medžiotojai vilki žvėrių kailiais tiesiog ant nuogo kūno.

Medžiotojai įsirengia stovyklas vandenyno pakrantėje: palapinės siuvamos iš žvėrių kailių, kurie užmetami ant lengvo medinio karkaso, o karčių galai surišami. Vos tik žmogus atitolsta nuo kranto, ant pirmųjų šlaitų išvysta kybančius paskutinius ledynus. Laisvas tik siauras perėjimas. Dažnai patogiau keliauti jūra pasinaudojant eldija, išskobta iš medžio kamieno.

Itin žuvingi yra skandinavų fiordai, jie teikia žmonėms papildomo maisto. Medžioklės ir žvejybos įrankiai dažnai panašūs. Štai kodėl tų laikų žmonės moka gerai naudotis ir vienais, ir kitais. Gaudant lašišas, čia žeberklą atstoja ietis.

Briedžio, stambaus šiaurės miškų žvėries, klajonės baigiasi Skandinavijoje. Akmens amžiaus medžiotojai seka žingsnis po žingsnio paskui šį žvėrį, nes jis yra jų kasdieninio gyvenimo šaltinis. Medžioklei šiauriečiai vieni pirmųjų pasigamino lanką. Strėlių sužeistas ir nejudantis briedis pribaigiamas ietimi.

Vadinamųjų „lygiųjų" banginių ilgis — 15–20 metrų. Jų gausu prie tolimųjų Šiaurės pakrančių, Grenlandijoje, Islandijoje, Špicbergene, prie šiaurinių Norvegijos krantų. Kai toks banginis užplaukia ant seklumos, gentis ilgai minta jo skerdiena.

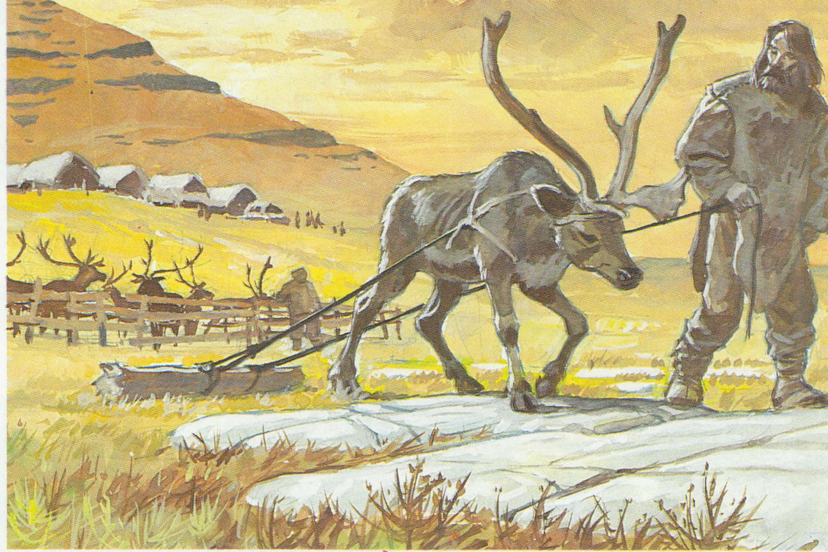
Girios šauksmas

Ilgu ir stačiu keliu, padarytu iš įkaltų žemėn rąstų, dailidės leidžia milžiniškus sengirės medžius. Jie varo juos žemyn kartimis.
Apie 4000 m. pr. Kr. didžiausią Skandinavijos ploto dalį užima pievos, ypač miškai. Įvairių rūšių medžiai — spygliuočiai, ąžuolai, liepos, guobos — gausiai teikia žaliavos, kurią žmonės vis geriau išmoksta apdoroti. Jie jau naudojasi puikiais įrankiais: kauptukais ir akmeniniais kirviais.
Su naujai atkeliavusiomis gentimis atsiranda žemdirbystė, o prijaukintas šiaurės elnias tampa darbo draugu ir padėjėju, aprūpindamas žmogų mėsa ir pienu. Tuo metu pagausėja žmonių; jie kuriasi tarp miško ir jūros, saugiose vietose, ir kirviu bei ugnimi paverčia jas dirbamomis žemėmis; jie sėja, nuima derlių ir jau gaminasi paprasčiausius puodus, kuriuose verda įvairesnį maistą. Jie kala į žemę stulpus, kuriais sutvirtina medines trobas akmeniniais pamatais. Iš čia, šiltuoju metų laiku, vagodami savo eldijomis fiordus ir upes arba išplaukdami į atvirą jūrą, jie vyksta žūklėn, palaiko ryšius su kitomis žmonių gyvenvietėmis ir šitaip plečia savo akiratį. Šiaurės civilizacijos ištakos yra medis ir jūra: klajokliai medžiotojai tampa sumanūs medžio dirbėjai ir įgudę jūrininkai.
Netrukus patobulėja jų reikmenys. Apie 3000 m. pr. Kr. prasideda žalvario gavyba. Įrankiai ir ginklai tobulėja. Suklesti materialioji civilizacija. Danijoje buvo rasta tris tūkstantmečius peržiemojusių ir beveik visiškai išsilaikiusių aukso ir žalvario papuošalų, dailiai austų vilnonių drabužių, net skustuvų ir žnyplelių plaukams pešioti.

Taip nuleidžiami medžiai neolito (naujojo akmens amžiaus) įrankiais.

Žmonėms nebepakanka lašišų, kurias jie sugauna nuo kranto. Reikia plaukti į jūrą, žvejoti meškerėmis, kauliniais kabliukais su dantytu smaigeliu. Žvejų reikmenys tobulėja, ir jie drąsiai leidžiasi vis toliau į jūrą, kur atranda naujų gėrybių.

Šiaurės elnio medžioklė — gyvulininkystės pradžia. Sugavęs jauniklį, žemdirbys įpratina jį gyventi aptvare, kad turėtų po ranka. Sutramdo jį įkinkęs į siją. Šitaip „išdresuotas" šiaurės elnias galės paskui dirbti sunkiuosius darbus.

Klajoklių laikai praėjo. Medžiotojų stovyklas su lengvomis, žvėrių kailiais dengtomis palapinėmis pakeičia žvejų, žemdirbių, miško darbininkų kaimai. Rąstų trobelės dengtos šiaudais. Ant stovų džiūsta žuvys, kailiai, dumbliai. Katile lėtai verda sriuba. Iš gretimos salos, kur žmonės buvo išplaukę rinkti kiaukutų, sugrįžusi stovi prie kranto pririšta eldija, išskobta iš spygliuočio kamieno. Žmonės valgo daugiau ir geriau. Padaugėja gyventojų.

Dideliam kruopščiai parinktam maumedžiui nugenėjamos šakos, paskui jis akmeniniais pleištais perskeliamas pusiau. Kamienas išskobiamas akmeninėmis vedegomis. Žmogus pasilengvina darbą ugnimi, kurią sumaniai kursto ir nukreipia ten, kur reikia. Randasi masyvi, sunki, iš medžio kamieno išskobta eldija.

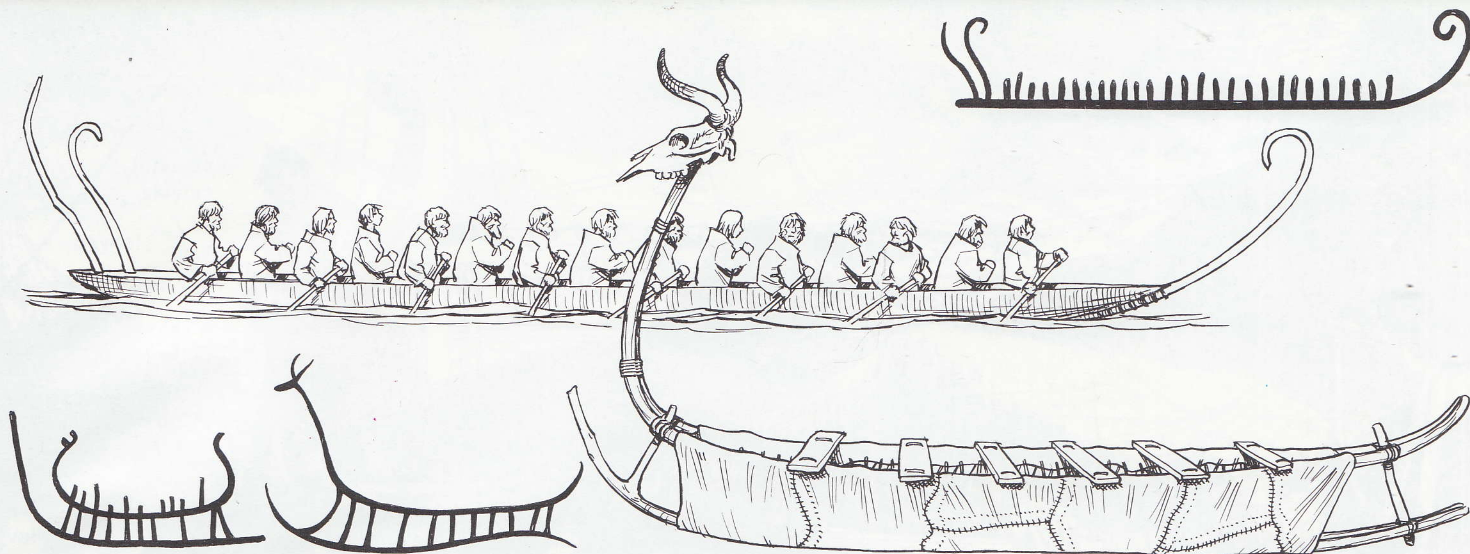
Pirmasis jūrų mūšis

Medkirčiai, dailidės, dirvonų plėšėjai, piemenys–naujieji žemdirbiai, skverbdamiesi į priekį, susiduria su senaisiais gyventojais–medžiokliais, kuriems išbaido žvėris, nuniokoja medžioklės plotus. Medžiotojai puola juos jiems palankiausioje stichijoje — jūroje. Prieš šiurkščiai išskobtas žemdirbių–miškininkų eldijas jie išrikiuoja lengvas valtis, kurios nesunkiai išardomos ir pernešamos; jose laisvai telpa keturi penki vyrai. Aspebergete, dabartinės sienos tarp Norvegijos ir Švedijos pietuose, vienos uolos raižiniuose pavaizduotas jūros mūšis; tokių mūšių tarp šių dviejų besivaržančių civilizacijos tipų tikriausiai būta nemaža.

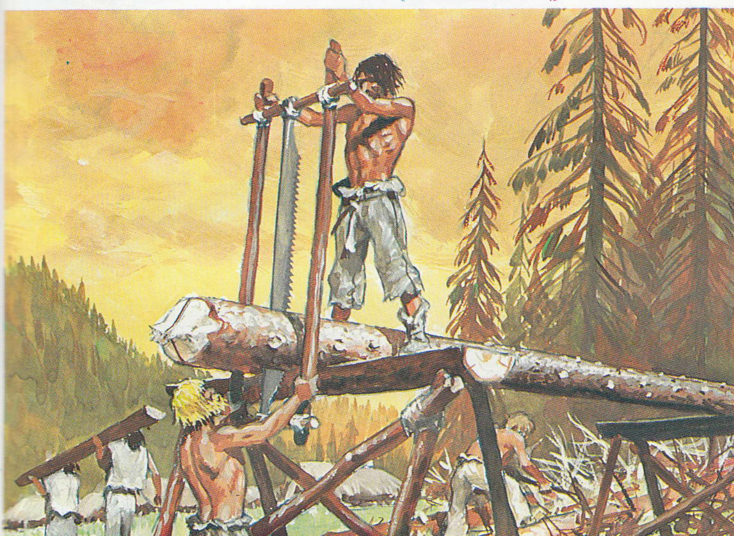
Lengvos, kailiu aptrauktos valtys puola penkiolika eldijų, išsirikiavusių šonas prie šono ir dėl to neįstengiančių manevruoti. Savo pirmagaliu, papuoštu medžioklės laimikiu, šitos smailios valtys, iki dešimties metrų ilgio, iškilusios virš vandens, tad mažiau bijančios bangų, raižo ledinius jūrų vandenis. Spėrūs tų vikrių šaulių manevrai tuoj pat išveda iš rikiuotės nerangius žemdirbius–miškininkus.

Metalo amžiuje — tarp 1800 ir 300 m. pr. Kr. — medžio apdorojimas ir laivų statybos technikos pažanga jau leidžia statyti tikras flotiles, nebijančias ilgo plaukiojimo: prekyba įrankiais, ginklais ir tokiomis retomis medžiagomis kaip gintaras vyksta per kelis šimtus kilometrų aplinkui ir atveria kelius dar tolimesniems karo žygiams. Kivirčai skandinavų žemėje netrukus paskatins pačius narsiausius ieškoti laimės svetur, kitapus žinomų pakrančių. Taigi krašto viduje, kaip ir užjūriuose, šitie žmonės jau ruošia kelius būsimai vikingų ekspansijai.

Priešiškų genčių laivų susidūrimas jūroje.

Šie raižiniai ant uolos (viršuje dešinėje ir apačioje kairėje) yra iš žalvario amžiaus. Jais sėte nusėta pakrantės juosta nuo Skonės, pietinės Švedijos dalies, iki pat tolimos šiaurės, Hamersfesto link (Leiro įlankos raižiniai). Vaizduoja jie labai skirtingus laivus — ilgas eldijas ir karkasines, oda aptrauktas valtis. Pagal šiuos itin vaizdžius raižinius įmanoma atkurti, tikriausiai labai tiksliai, tikrovę, kaip kad parodyta viršuje.

Tarp 500 ir 300 m. pr. m. e., atsiradus geležiai ir ją plačiau įdiegus, amatininkai ima tobulinti ginklus ir įrankius. Giria tiekia apsčiai medienos namams ir laivams statyti. Didžiuliai kamienai nuo šiol pjaustomi „išilginiais pjūklais".

Gyvulių odos ištempiamos ir džiovinamos ant žaginių. Po to rauginamos ąžuolo žievės tirpale ir gausiai įtrinamos riebalais, kuriuos išskiria vilna, ar banginio taukais. Šitaip odos tampa nepralaidžios jūros vandeniui ir išlieka tamprios.

Valties armatūra, uosinis karkasas, prisigėręs aliejaus ar banginio taukų, kad būtų atsparus jūros vandeniui, tikrąja to žodžio prasme „aprengiamas" tokiu pat būdu paruoštomis odomis. Medinės dalys sujungiamos, surišamos siaurais odos diržais, išmirkytais jūros vandenyje. Mazgai turi būti labai kietai užveržti. Jaučio odos susiūtos smulkiai supintomis lino virvelėmis. Šių šiaurietiškų valčių palikuonys šiandien — odinės Airijos Arano salų valtys (koraklai).

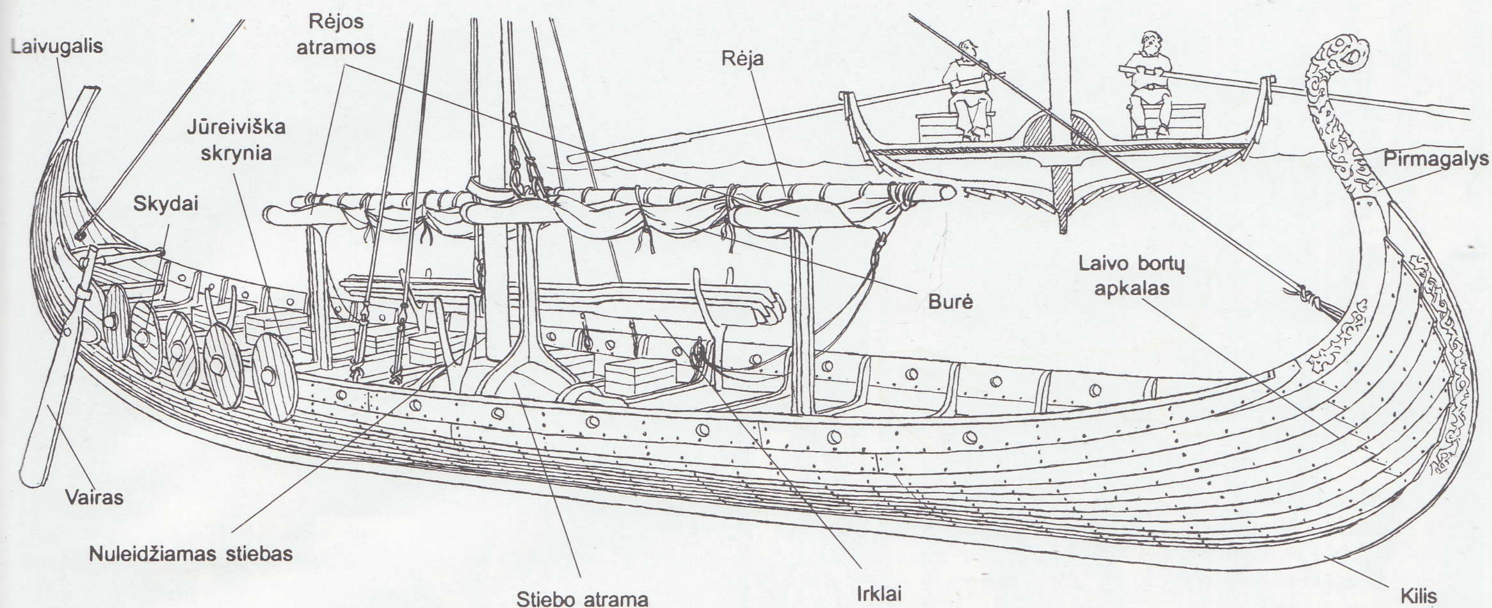
Drakaro statyba

Laivas — vikingų civilizacijos šerdis: jį vienas už kitą gražiau vaizduoja ir liaupsina raižiniai, skulptūros, siuviniai, apdainuoja poezija. Ši patogiausia gyvųjų transporto priemonė, jų pergalių laidas, gali tapti ir karstu, į kurį paskutinei kelionei guldomas mirusysis. Vikingų ekspansija prasideda tada, kai ištobulinama laivo statyba — VI–VIII a. Slibino galva laivo pirmagalyje, skirta piktosioms dvasioms jūroje nubaidyti, stulbina ir dažnai kelia siaubą Europos, Šiaurės Afrikos, Azijos ir netgi Amerikos tautoms. Pirmą sykį istorijoje žmonės nesitenkina pakrančių laivyba. Dėl savo tvirtos ir lengvos konstrukcijos, varomosios jėgos, kuriai sykiu su irklu panaudojama ir kvadratinė burė, jūrininkų išmanumo ir narsos dėka drakaras gali leistis į tolimas keliones — Atlantą jis tikriausiai įveikia greičiau nei per mėnesį.

Susidaro palankios sąlygos sparčiai statyti laivus: Skandinavijoje apstu medienos, o jos gyventojai turi įvairių geležies įrankių. Laivų statykloje dailidės kala lentas ant „bimsų“, lenktų ir prie laivo kilio pritvirtintų skersinių. Laivo apkalo lentos glaudžiai suleidžiamos — viršutinė lenta guldoma ant apatinės. Paskui jos užkamšomos degutuotais augalų plaušais. Panaudojus šią savitą techniką, laivo korpusas tampa lankstus, tačiau itin atsparus, lengvas valdyti.

Per tris amžius Šiaurės laivų statyklose pastatyta tūkstančiai karo ir prekybos laivų, kurių dėka vikingai tapo neabejotinai pranašesni už savo priešininkus. Nieko nuostabaus, kad drakaras išliko vikingų pergalės simbolis.

Užsilipę ant pastolių, du dailininkystės meistrai tvirtina iš medžio drožtą gyvatės galvą, puošiančią laivo pirmagalį. Dešinėje amatininkas dailina laivapriekio siją lenkena — metaline geležte su dviem rankenom.

Atliekamas labai kruopštus darbas: drakaro laivugalyje, prie geležinės apkabos, sutvirtinančios laivo bortų apkalus, įsibridęs į vandenį vyriausiasis meistras taiko didžiulį šoninį irklą laivui vairuoti. Laivugalio sijos vairą laivo simetrijos plokštumoje skandinavai išras vėliau, XIV a. viduryje.

Skulptorius baigia kaltu drožti gilų griovelį, kuris išryškins slibino galvos judesį. Atėjęs iš šiaurės legendų, šis slibinas baisiais aštriais dantimis visą savo jėgą ir žiaurumą perduos grėsmingajam „bangų ristūnui".

Drakaras stovi prie kranto, išmetęs sunkius inkarus; juos kelia vienas jūreivis. Į laivą lipa vikingai nešini ginklais ir skydais, kuriuos sukabina ant viršutinės laivo apkalo lentos. Jie pritaiso apie dvidešimt ilgų pušinių irklų, po to susėda ant jūreiviškų skrynių. Irklai iškišami pro skyles, kurios atviroje jūroje užkaišiojamos kamščiais. Pastatomas ąžuolinis stiebas, greitai bus iškelta didžioji burė. Keliautojai tuojau leisis į žygį.

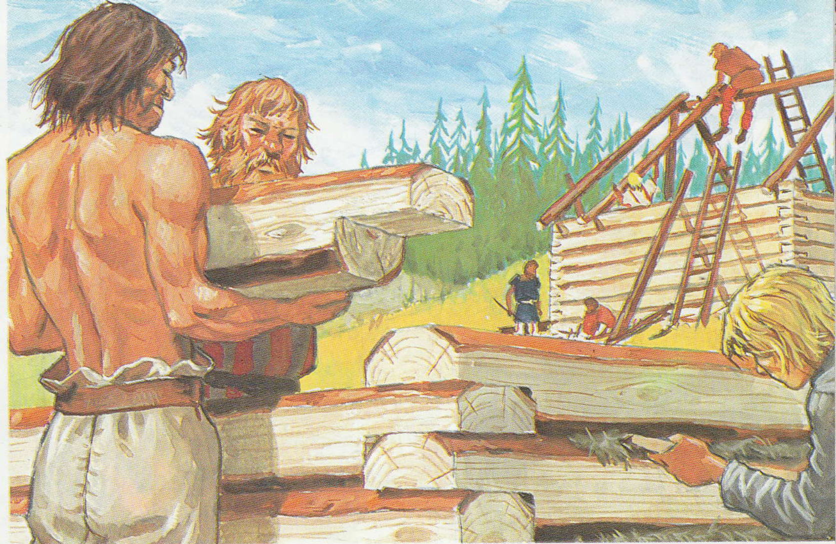
Namai: vieta, kur gera gyventi

Tose srityse, kur klimatas itin atšiaurus, vikingų būstas statomas labai rūpestingai. Aišku, beveik vienintelė šiam tikslui naudojama medžiaga yra medis. Pajūryje ar pagiryje namai spiečiasi į kaimelius dažnai pagal labai aiškų planą. Danų Treleborgo gyvenvietę (maždaug 950 m.) sudaro didžiulis apskritas aptvaras, viduje padalintas į keturis sektorius. Kiekviename jų glaudžiasi keturi dideli bendruomeniniai trobesiai, jie išsidėstę keturkampiu ir juosia didžiulę centrinę aikštę. Už aptvaro griovio pagal ketvirčio lanką išsidėstę dar apie penkiolika tokių pat namų. Kilus pavojui, gyventojai iš šių trobesių pabėga ir slepiasi aptvare.
Namai, kokių trisdešimties metrų ilgio ir apie aštuonių metrų pločio, savo forma primena laivą. Jų statybos technika labai artima laivų statybos technikai, ir stato juos tie patys dailidės. Viduje tik paprasčiausi patogumai. Karkasas, panašus į apversto laivo korpusą, laikosi ant dviem eilėm stovinčių stulpų. Didelio bendrojo kambario viduje — ugniakuras iš akmenų, kuris šildo kambarį ir virš kurio verdamas maistas. Išilgai sienų stovi suolas, uždengtas kailiais, ant jo sėdima ir miegama. Paprastai didįjį kambarį į du ar tris jaukesnius kambarėlius dalina lentinės pertvaros.
Vikingams — tiek jūreiviams, tiek žemdirbiams — namų židinys įgyja ypatingą prasmę. Čia, prie namų židinio, baigus keliones ir darbus, stojus ilgoms žiemoms, kai neįmanoma niekur kojos iškelti, gera visiems vėl krūvon susieiti. Vyrai, pasakodami vieni kitiems apie paskutinį žygį, šveičia ginklus, ruošiasi naujoms iškyloms, moko būsimus karius. Šitaip išsilaiko giminės vienybė.

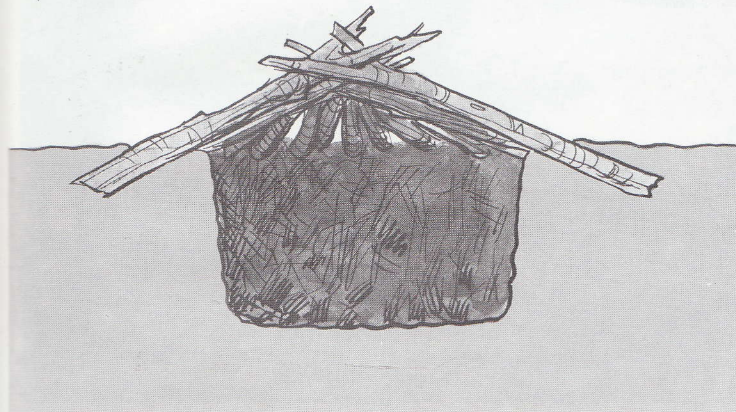
Vieno iš didžiųjų trobesių Treleborge vidus; čia gyvena keletas šeimų.

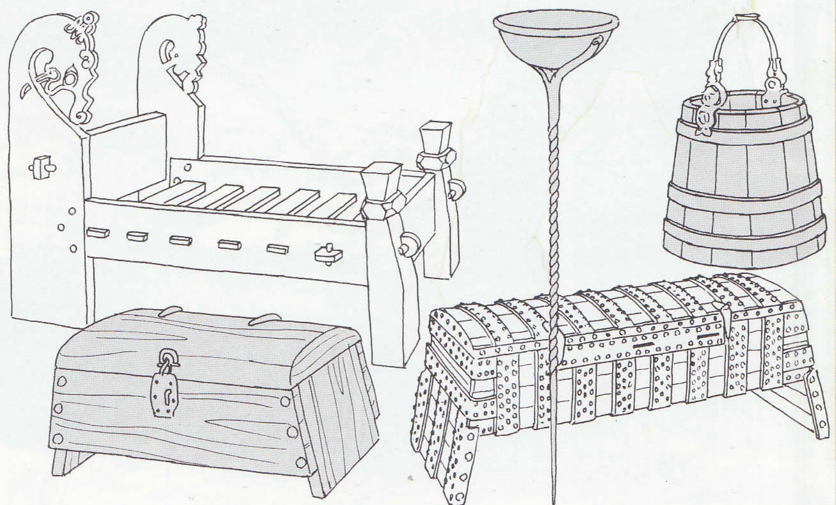
Vyriausiasis dailidė, rodydamas planą, aiškina kitiems savo meistrams jų užduotį. Trobesio karkasas paruoštas, stulpai ir ramsčiai suleisti į duobes. Tie patys žmonės stato ir laivus: tai ne tik sumanūs dailidės, bet ir puikūs dailininkystės meistrai.

Nutašytos sijos apkapotais kampais tvirtai sujungiamos tarpusavyje. Plyšiai užkamšomi augalų plaušais ir gyvulių vilna, išmirkytais ruonio ar banginio taukuose, kad namo sienos būtų nepralaidžios. Šiame name gyvens žemdirbių šeima.

Ši duobė žemėje uždengta rąstais, kurie ją izoliuoja. Baigiantis žiemai, į joje sugrūstą sniegą prikraunama maisto: tai pirmieji „šaldyti" produktai, taip laikomi šiltu metų laiku. Bet ar šita ledainė patenkins reikmes iki ateinančios žiemos?

Baldų mažai. Medinė lova, kurią galvūgalyje saugo du mitologiniai žvėrys; ąžuolinė rūpestingai užrakinama skrynia grūdams; antra skrynia, prikalinėta vinių, raižyta, skirta drabužiams ir papuošalams; kibiras metaliniais lankais; geležinė lempa ant strypo, įsmeigto į plūktos žemės aslą.

Danijos pajūryje nuo atviros jūros pučia labai stiprūs vėjai. Didžiulis šito bendro trobesio stogas beveik siekia žemę. Jį laiko sienos ir įstrižai sukalti ramsčiai, kurie sudaro lyg ir kokią galeriją — išorinę pastogę. Šitame būste, kuris turi atsispirti vėjams, mažai angų, jis menkai vėdinamas. Rąstas ant stogo šelmens ir vėl primena laivo kilį.

Jūros gėrybės

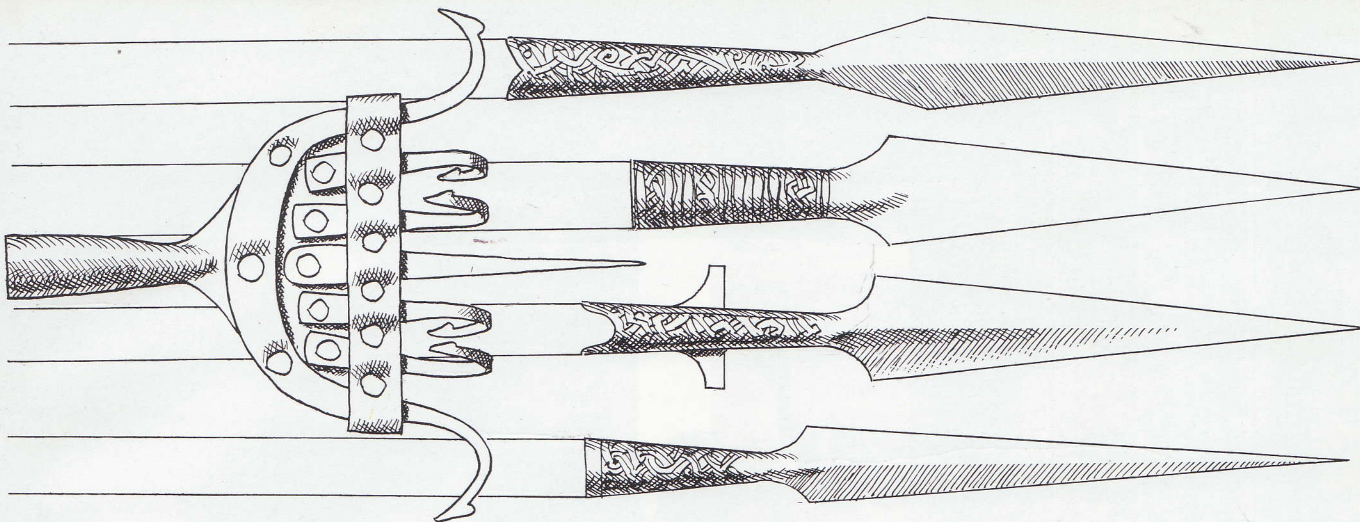
Palyginti su jūros vėpliu, medžiotojas atrodo gana silpnas padaras. Tas keturių metrų ilgio žinduolis dažnai sveria toną ar daugiau. Vandenyje jis vikrus ir greitas — nesugaunamas. Savo dviem viršutinėmis iltimis, smailėjančiomis į apačią, jis kartais ginasi nuo priešų. Bet, svarbiausia, jos padeda jam iškilti iš vandens ir lėtai slinkti žeme. Šią akimirką ir pasirenka vikingai vėpliui nudobti. Jį sukapoję ir supjaustę, žmonės apsirūpina mėsa, taukais, oda ir kaulu.

Baltijos, Šiaurės jūros ir Arkties vandenys itin dosnūs. Visais metų laikais jie teikia žmonėms įvairiausių gėrybių, ir vikingai išmoko iš jų gauti sau naudos. Žeberklu, meškere ir tinklais jie pasigauna apsčiai žuvies — menkių, silkių, skumbrių, merlūzų, baltųjų otų. Žuvis džiovinama, sūdoma, silkės slegiamos statinaitėse. Šitaip jos ilgai išsilaiko, ir jomis vėliau maitinasi tie, kurie ilgam išplaukia į jūras.

Norvegijos pakrantėse gausu jūros žinduolių — banginių, ruonių, vėplių. Genami, varomi kranto link, jie patenka ant seklumos, kur pribaigiami šaltu ginklu. Iš banginio gaunama 1500 litrų aliejaus ir virš 2000 kilogramų mėsos. Iš kaulų ir ūsų gaminami smulkūs įrankiai ir meno dirbiniai. Pagaliau labai vertingas maisto priedas yra moliuskai, o žaliadumbliai ir rudadumbliai praverčia būsto reikalams.

Naudodamas jūros gėrybes, vikingas dar glaudžiau suauga su jūra, iš kurios tiek daug gauna. Be to, jis turi jai būti dėkingas už tai, kad pamėgsta įvairesnį, geriau suderintą ir sveiką maistą. Legendinis šiauriečio stotas ir jo jėga iš dalies tikriausiai priklauso nuo teisingos mitybos, tuo tarpu kitur žmogų, mintantį sunkiai virškinama mėsa ar grūdais, puola apmaudžios negalės.

Vėplio medžioklė ietimi ir geležiniu kirviu.

Grėsmingas — ir brangus — vikingo žvejo ir medžiotojo arsenalas. Žeberklas stambioms žuvims gaudyti turi movą, kad galima būtų į ją įkišti stiprų kotą. Per vidurį tvirtai prikniedintas virbas, iš šalių — šeši aštrūs dantys, išdėstyti per tam tikrą atstumą vienas nuo kito, su grėsmingais lenktais kabliais, kurie neleidžia žuviai ištrūkti. Keturių iečių, arba smeigenų, movos yra kalinėtos pintais ornamentais su blizgančio plieno vielų inkrustacijomis, kurios įleidžiamos šaltu (kartais karštu) būdu į labai siauras vagutes, išrėžtas movoje.

Moterys kabina džiovinti paruoštas menkes ant medinio žaginio. Iš sakuočių, kadugių, žalių malkų laužo kyla aitrūs dūmai — jais išrūkytas žuvis lengviau išlaikyti, be to, jie atbaido uodus, puolančius vidurvasaryje šiaurės elnių kaimenes. Išdžiovintos menkės vėliau sūdomos.

Banginio taukai — jis paprastai kapojamas ant kranto — atnešami į kaimą, čia jie lydomi didžiuliuose geležiniuose katiluose. Taukai labai branginami ne tik dėl to, kad jie naudojami gaminant valgį, konservuojant mėsą ir kad patys vartojami maistui, bet ir todėl, kad jie reikalingi amatininkams išdirbant ir konservuojant odas.

Moterys ir vaikai ramiai renka kiaukutus, geležiniais kabliais atplėšinėja kriaukles, prikibusias prie uolų. Krauna juos į medinius kibirus plačiais geležiniais lankais. Tai tradicinis keltų indas, prigijęs vikingų žemėje. Toli jūroje matyti patruliuojantis žvejybos drakaras; žvejai žeberklais gaudo stambias žuvis ir tyko banginio, kad atvarytų jį prie kranto.

Kalviai, auksakaliai ir graveriai

Kalvė — ir ginklų kalykla, ir meno dirbinių parduotuvė. Palei sienas išrikiuoti kirviai, kirtikliai, kauptukai, ilgakotės ietys, šakės, sunkūs kalavijai. Vieną tokį kalaviją dvigubais ašmenimis ir dailiai kalinėta rankena su pasididžiavimu rodo vyriausiasis kalvis.

Vikingų pasaulis ilgai gyveno tradicijomis, atėjusiomis iš žalvario ir geležies amžiaus, toliau jas vystė. Ir jiems juo lengviau sekėsi, kad Skandinavija, ypač Švedija, turi didžiulius geležies išteklius, gausius ir dėl to lengvai eksploatuojamus jos telkinius.

Su geležiniu kirviu rankoje vikingų žemdirbys privertė trauktis girią, su geležiniu kirviu jis apsirūpina joje pagrindine žaliava — mediena statyboms.

Jūreivis, karys ar laukininkas–miškininkas — kiekvienas vikingas — visų galų meistras. Ir vis dėlto kai kurie amatai specializuoti, ypač tie, kurie susiję su metalurgija. Tad kiekvienas kaimas, kiekvienas uostas, kiekviena stovykla turi savo dirbtuvę, kur petis petin triūsia geležies ir medžio meistrai: jų įgudusios rankos stato trobesius, laivus, gamina vežimus, baldus, ginklus, papuošalus. Dorodamas auksą ar sidabrą, raižydamas kalavijo rankeną, antkaklius ar seges sudėtingais mazgelių, pynučių raštais, kartais taikydamas filigrano techniką, amatininkas tampa tikru auksakaliu. Skulptoriai, drožėjai varžosi, kas išmoningiau papuoš laivus ar baldus.

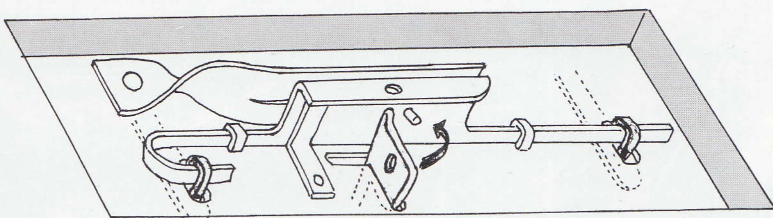
Mėsininkai, ne tokie garsūs, tačiau būtini bendruomenei, sudaro tikrą cechą; jų patirtis ir tie būdai, kuriuos jie naudoja mėsai išlaikyti, laiduoja, kad gyventojai neišmirs badu.

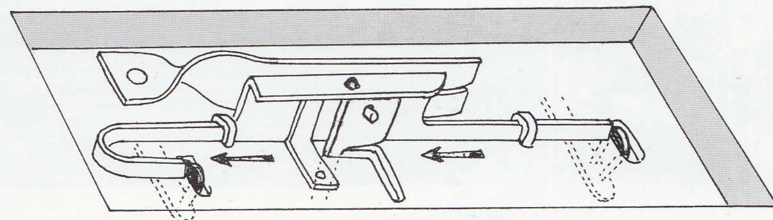
Kalvė: vikingų amatininkystės centras. Viduryje kalvis kala, grūdina metalą. Dešinėje ant smiltainio galąstuvo parankinis pusto įmovinio ietigalio ašmenis.

Daugelis rykų vis dar mediniai, išduobti iš trinkos, padaryti iš sutaikytų šulų. Mažesniems indams gaminti naudojama keramika. Puodų žiedėja žiedžiamuoju ratu suteikia puodui formą, dailina jį ranka prieš aplygindama kaulo plokštele. Puodui pagaminti reikia mažiau laiko, tačiau jis trapesnis negu medinis indas.

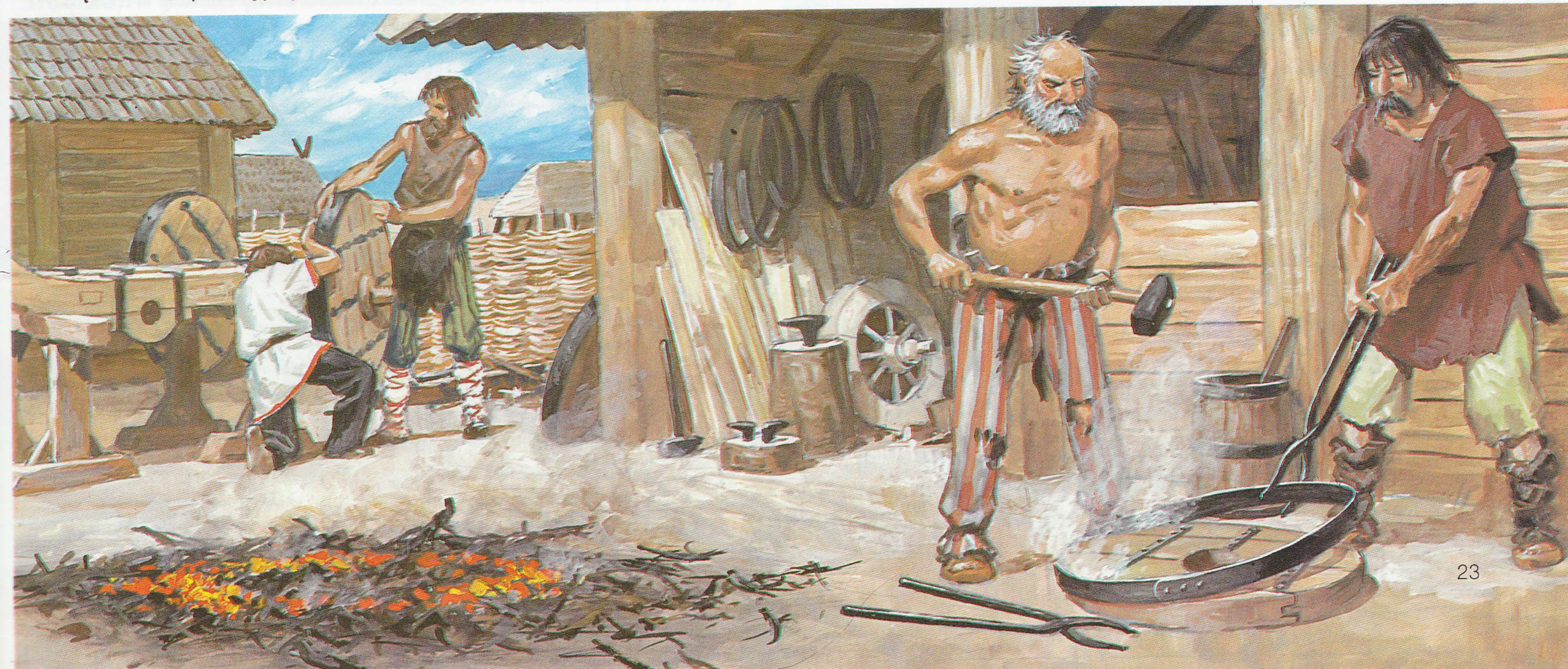

Mėsos sūdymas. Mėsininkas ketvirčiuoja skerdieną. Mėsininkė pjausto ją gabalais, kuriuos parankinis deda į ąžuolines statines — jas bus lengva pakrauti į laivą. Sluoksnis mėsos, sluoksnis druskos — tos brangios druskos, jau prieš daugelį metų atgabentos iš Vidurio Europos kasyklų.

Šaltkalvio „šedevras" — šiuo užraktu bus užrakinama didelė ąžuolinė skrynia, tradicinis vikingo namų baldas, arba jūreiviška skrynia, kraunama į drakarus. Piešinyje viršuje: spyna užrakinta; apačioje: atrakinta — metalinis strypelis ištrauktas iš kilpų.

Račius moka apdoroti tiek medį, tiek geležį. Šį amatininką sutiksi visuose kraštuose ir visais laikais. Dešinėje — ilgomis replėmis atnešamas iki raudonumo įkaitintas ir padidėjęs geležinis ratlankis; juo aptraukiamas ratas. Kairėje — pora darbininkų taiko vežimo važiuoklę. Amatininkų įrankiai jau šiuolaikiški, tačiau pilnavidurìai vežimo ratai būdingi vikingų laikams.

Vežimai ir šiaurės šliūžės

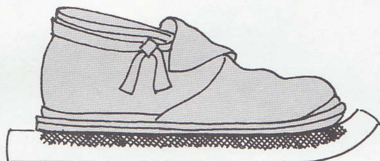
Vikingai ruošiasi drąsiam žygiui per Atlantą. Jų vadas išsiunčia žmoną ir sūnų į krašto gilumą. Juos tuojau išveš sunkus keturratis vežimas; tokie vežimai — Vidurio Europos keltų vežimų palikimas.
Vikingai keliauja ne tik vandenimis. Iš Rytų iki Skandinavijos, kurią jie pamažu apgyvendino, jų protėviai atkako žemės keliais.
Šiaurės šalyje sniegas bei ledas — natūrali didžiąją metų dalį žmogų supanti aplinka. Bet jei esi sumanus, ledu ir sniegu gali sparčiai keliauti. Jau nuo seniausių laikų, vaikydamiesi briedžius ir šiaurės elnius, medžiotojai naudojo slides. Vėliau atsirado pačiūžos, rogės; kai kurios jų, prašmatniai išpuoštos, — tikri meno kūriniai. Taigi, šitaip prisitaikius prie šalčio, žiema jau nebe kliūtis kasdieniniam gyvenimui nei tolimoms kelionėms.
Šiltu metų laiku roges pakeičia dailidžių ir račių pagaminti vežimai. Žmones ir brangesnius daiktus netgi pažliugusiais nuo ištirpusio sniego keliais greitai perveža lengvi, dailūs, poros arklių traukiami vežimai. Sunkesnius krovinius — prekes arba žygio grobį — gabena paprasti, tvirti, dažnai žmonių rankų traukiami vežimai.
Vikingai puikiai suderina skirtingas transporto rūšis. Kai jų drakarai upėje sutinka kliūtį ar kai prireikia persikelti per sąsmauką, valtys ištempiamos į krantą ir išardomos, pakraunamos ant apvalių rąstų ar medinių pavažų, kartais netgi ant tikrų bėgių, ir įgula tempia jas keletą kilometrų. Niekas nesustabdys veržlaus, pergalingo vikingų žygio!

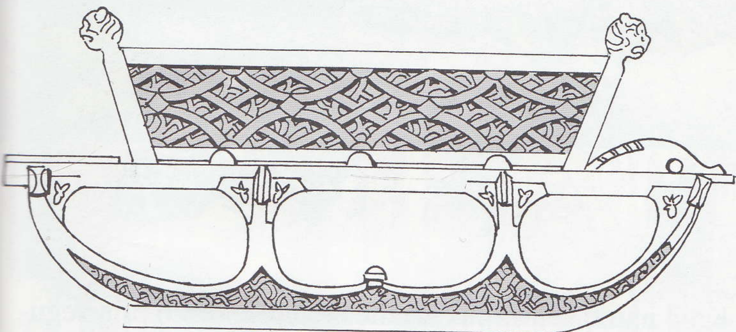
Didelėje skrynioje vežimo priekyje sukrauta manta. Kailiai ir storos vilnonės gūnios, išaustos ir susiūtos plačiom juostom, saugos keliauninkus ir arklius nuo šalčio. Viržiai prikabinti prie vežimo stebulių; arkliai jau su pavalkais.

Grobis itin gausus! Vikingų įgula neišgali pakrauti jo į drakarus. Ginkluoti kariai rekvizuoja sunkų keturratį vežimą, kurį traukia belaisviai. Į rytus nuo Elbės, bekraštėse rusų lygumose, vergai, paimti į nelaisvę mūšių metu ar pirkti iš Bagdado kalifato arabų pirklių — svarbiausia bei pelningiausia prekė.

Pačiūža (viršuje) išdrožta iš kiaulės klubikaulio. Koja pritvirtinama odiniais dirželiais. Apačioje — rogės su pavažomis, rastos Osebergo kapavietėje. Dailiai drožinėto korpuso kampuose — keturi slibinai. Viena iš dviejų karkase, dešinėje, pragręžtų skylių rodo, kur kinkoma arklių pora.

Čiuožėjai ir rogės čiaužia greta ar prasilenkia apledėjusiame kelyje į kaimą. Rogių pavažos riestos aukštyn tik priekyje, į tą pusę, kur važiuojama. Šlajų, ne paradinių rogių korpusas nuosaikiai papuoštas rombo ornamentu.

Upę užtveria pernelyg stiprūs gyvenvietės įtvirtinimai. Apsiausti ją žiemą būtų sunku ir pavojinga. Vikingų kariai aplenkia kliūtį. Jie ištempia savo drakarus ant kranto, užkelia juos ant šliūžių ir tempia apledėjusia žeme. Aplenkę įtvirtinimus, jie plauks toliau.

Kraujo ryšiai

Vedybos — reikšmingiausias visuomeninio vikingų gyvenimo įvykis: čia kraujo ryšiai svarbesni už visus kitus. Be to, moteris, kuri yra labai gerbiama, atneša vyrui ir jo giminei savo giminės jėgą, ryšius ir turtus. Todėl sprendžia ne jaunuoliai. Jungtuvių sąlygas aptaria tėvai.
Jaunikis turi įrodyti savo privalumus dovanomis — tarytum išpirka už būsimą žmoną. Abi pusės turto privalo turėti maždaug po lygiai — kad nebūtų nuskriausta nė viena giminė. Nors visuomet lemia tėvo valia, vis dėlto duktė kartais gali jį paveikti. Tačiau renkantis abipusė meilė — ne svarbiausias dalykas.
Jungtuvių apeigos labai paprastos: sąjunga įteisinama kūju, ritualiniu dievo Toro atributu, abiejų giminių atstovų akivaizdoje. Užtat puota ir linksmybės trunka ilgai; alus ir midus srūva upeliais.
Nuotaka apsigyvena vyro šeimoje. Tačiau išsaugoja savo pirmykštį vardą ir priklausomybę tėvų giminei. Kaip namų šeimininkė, ji nešioja prie diržo prisisegusi trobos bei lobių skrynios raktus. Tikimasi, kad ji gerai tvarkys namus ir pagimdys daug ir sveikų vaikų. Pripažįstama ir nesantuokinis vyro ir moters gyvenimas: karalius Haraldas Gražiaplaukis turėjo net devynias žmonas. Tačiau moteris lengvai gali nutraukti santuoką. Tuomet jai lieka jos turtas. Ji išsaugoja jį ir tapusi našle. Dėl to neretai ji vėl išteka savo šeimos rato viduj — pavyzdžiui, už svainio, „kad giminės nepaliktų tokia puiki moteris“.

Būsimieji sutuoktiniai stoja prieš vikingų vadą, spaudžiantį rankose kalaviją, ties kuriuo bus ištarta vedybinė priesaika. Jaunoji pasidabinusi gražiausiais savo papuošalais; antkaklė, diržo sagtis nusagstyti brangakmeniais. Jaunasis prisisegęs puošnų kardą odinėje makštyje, kuri gausiai inkrustuota metalu.

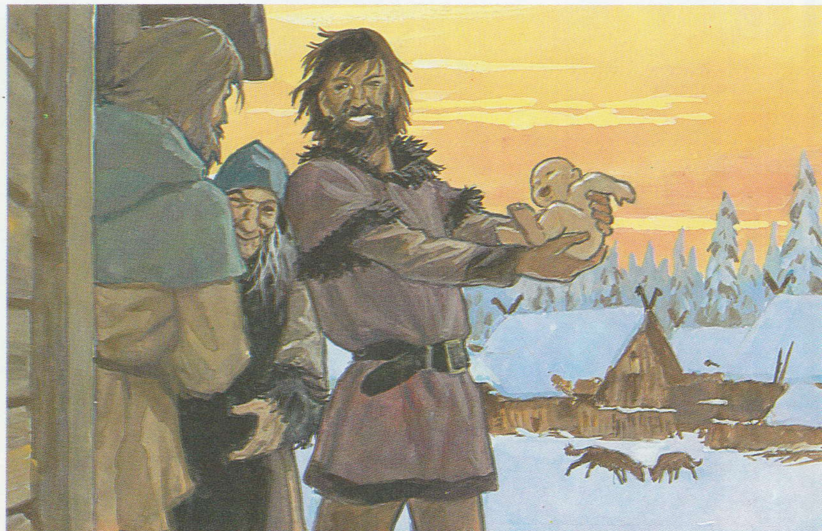

Jaunikis buvo palankiai priimtas. Jis atvyksta prie nuotakos tėvų namų su dovanomis: galvijais ir ožkom. Būsimai žmonai skirtas prašmatnus baltojo lokio kailis, kaip ir brangenybių skrynia, kurią atidaro tarnas. Jaunoji nedrąsiai praskleidžia durų uždangos kraštelį. Savo jaunikio ji tikriausiai nepažįsta: „Kaipgi jis atrodo?"

„Buvo didelė šventė, ir karalius visai pasigėrė", byloja sena vikingų sakmė sāga. O čia, apačioje, tik vaikų stalas — vestuvių vakarą jie susibūrė prižiūrimi seno „dėdės", giminės galvos. Mažieji ne mažesni rajūnai!

Laimingas gimimas! Džiaugsmo pagautas tėvas išeina ant trobos slenksčio pasigėrėti savo kūdikiu. Rituališkai jis rodo jį gamtai, šaltai ir atšiauriai. Tai bus narsus karys. Jei jis būtų buvęs liguistas ir gležnas, ko gero, būtų buvęs paliktas vilkams, kurie atklysta iki kaimo.

Prieš kaimo vyresnįjį, apsuptą dviejų patarėjų — kartu išminčių ir liudininkų — į teismą stoja sutuoktinių pora. Rimta nesantaika! Kiekvienas dėsto savo skundus. Kalba įsikarščiavusi žmona. Skelbiamos skyrybos. Nors santuoka nutraukiama, jos turtas liks jai.

Moteris keičia gyvenimą

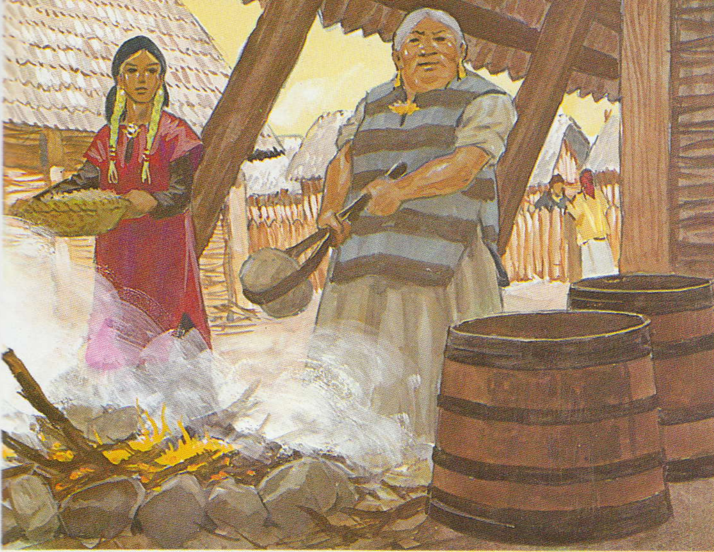
Moters padėtis vikingų krašte, palyginti su likusia Europa, daug geresnė. Vyrai su ja elgiasi pagarbiai, kaip su sau lygia; vikingų moteris, ypač žmona ir motina, prisiima labai rimtą atsakomybę. Tuo labiau kad šiltuoju metų laiku, kai dirbami žemės ūkio darbai, daugelio vyrų nėra namuose — jie išvykę į žygį sausuma ar jūra. Kai kurie jų niekuomet nebegrįš; našlystė — dažnas reiškinys. Tad moteris dirba žemę arba vadovauja būreliams vergų. Prireikus ji kartais netgi nešiojasi su savim durklą, lanką ir strėlių ir pasinaudoja jais, kai lieka viena sergėti namų.

Tačiau svarbiausia jos veiklos sritis — namų židinys ir įvairios su juo susijusios pareigos: šeimos aprūpinimas maistu ir valgio gaminimas; svarbią vietą virtuvėje užima miške surinktas medus ir uogos, o pajūryje — moliuskai; moters pareiga — vadovauti visiems audinių gamybos darbams: karšimui, dažymui, audimui, siuvinėjimui; čia atsiskleidžia aiškus moters potraukis rinktis ryškias spalvas ir vingrius raštus.

Visuotinai pripažįstama, kad moteris, kaip ir vyras, gali dalyvauti politiniame valdyme ar būti žemių, tvirtovių ir laivų savininke. Daugelio sāgų, šitų ilgų herojinių poemų, didvyrės yra moterys, kaip kad „giliaakė“ karalienė Auda. Kai kurios jų itin išsilavinusios, išmano skaldų poezijos meną ir slaptinguosius vikingų rašmenis — runas.

Per moterį perduodamos tradicijos, ant moters pečių laikosi šeima, per moterį ji plečiasi, moteris uoliai saugo namų židinį. Su sunkiu raktų ryšuliu prie diržo, švenčių dienomis išsidabinusi spindinčiais papuošalais, vikingų moteris — patraukli ir žymi asmenybė.

Audimo staklės — neatskiriama vikingo namų dalis. Ant vertikalaus rėmo ištempti vilnoniai siūlai, prie kurių pririšti švino svareliai. Greta jaunos moters parankinė verpia vilną, iš kurios, ją nudažius, bus audžiami kiti audeklai.

Naminiame aluje („öl“) labai mažai apynių. Šios moterys gamina „björ“ — smarkiai spirituotą alų, geriamą per pokylius bei nuliejamą per apeigas dievams. Viena iš moterų neša apynius, kita šildo skystį visą laiką mėtydama į jį iki raudonumo ugnyje įkaitintus akmenis.

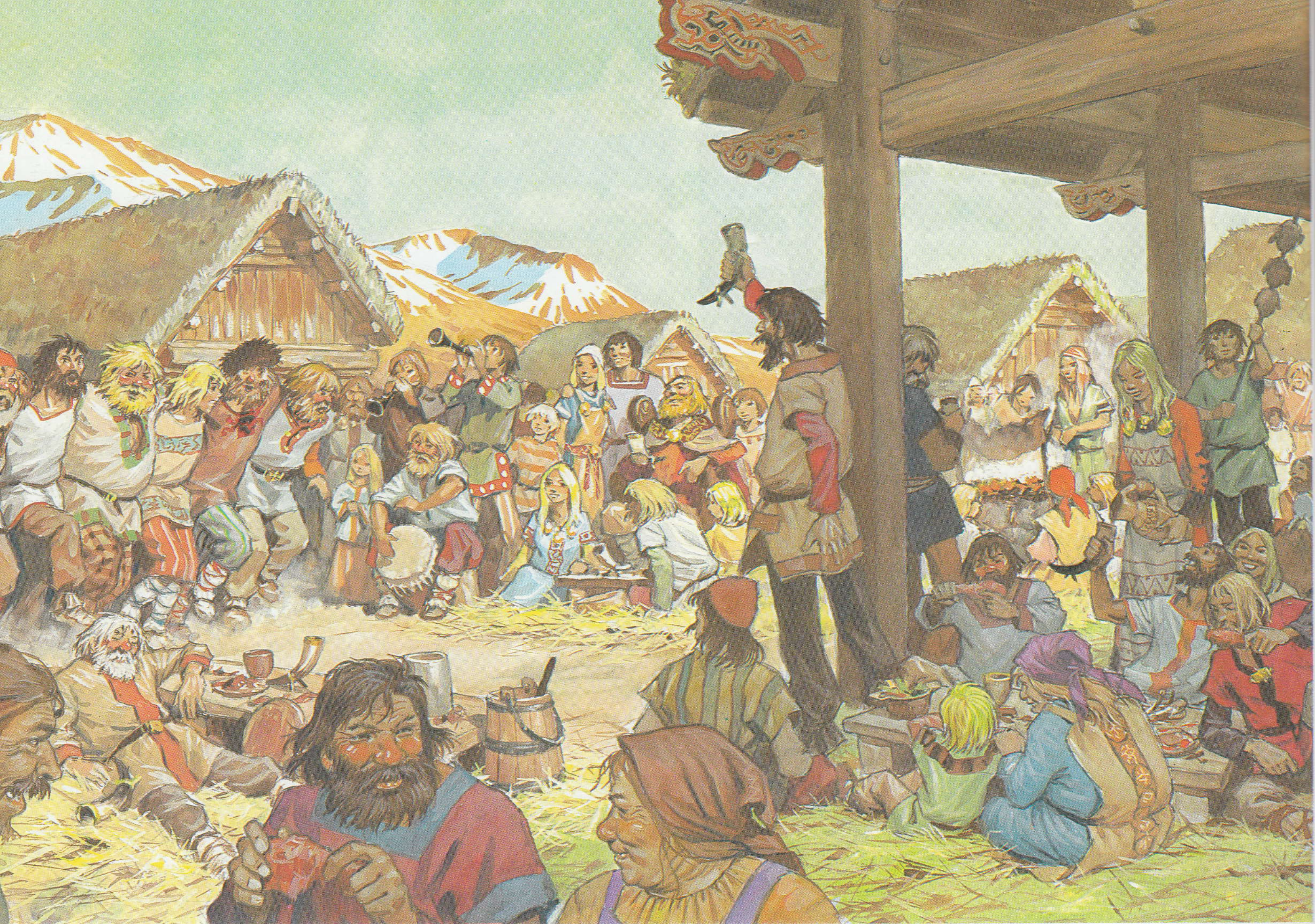
Vikingų kraštuose žaliavų nestinga: yra čia ir vilnos, ir kanapių, ir linų. Ši mergina kruopščiai ir mikliai siuvinėja ilgą audeklo gabalą, ištemptą mediniuose rėmuose. Pasitelkusi vaizduotę, ši tikrų tikriausia menininkė aštuoniomis skirtingomis spalvomis atkuria įstabias mūšių scenas.

Užsidengusios veidus permatomais šydais, šios kaimietės rūko avilius, įruoštus pušų kamienuose. Jos išima korius su medaus pilnomis akutėmis. Medaus tais laikais labai daug reikia, nes tik juo pasaldinamas maistas. Medus naudojamas ir midui gaminti.

Kai vyrai jūroje, ant moterų pečių gula žemės darbai laukuose. Jos aria arklu, sėja grūdus ir nuima derlių. Vis dėlto sunkiausius darbus nudirba vergai, kuriems jos vadovauja ir kuriuos prižiūri. Ruošdamosi ilgai, atšiauriai žiemai, jos kaupia durpių atsargas, kuriomis bus apkūrenami namai. Šis brangus kuras, susidaręs lėtai pūvant augalams, iškasamas kastuvu, paskui kapojamas dideliais luitais. Kad išdžiūtų, moterys tvarkingai krauna luitus vienus ant kitų, kol išauga didžiulės sienos.

Žaidimų ir švenčių džiaugsmai

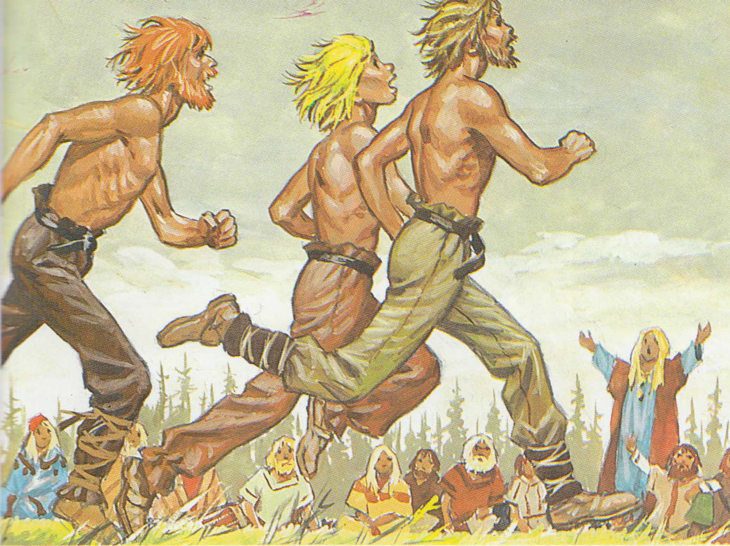
Nepraleidžiama nė vienos progos pabūti drauge ir pasilinksminti. Svarbiausios šventės susijusios su metų laikų seka, žemės darbais ir išvykomis į jūrą, iš kur plaukia turtai: per vasaros saulėgrąžą, kai užbaigti visi laukų darbai, ir į rudens pabaigą, kai sugabenamas derlius ir sugrįžę laivai, kaimo gyventojai susirenka pašokti, padainuoti, papuotauti; per gausiai aplaistomas puotas atsiriša liežuviai. Tada kiekvienas porina savo istoriją, nuotykius, nes vikingai — tikri gražbyliai ir moka šmaikščiai pajuokauti.

Žmonės iš Šiaurės didžiai rūpinasi savo kūnu, ir sportas labai svarbus tiek jų higienai, tiek ir pramogoms. Vasarą bėgimas, plaukimas, žiemą pašliūžos, rogutės, taip pat imtynės — gera proga ruošti varžybas ir eiti lažybų. Rengiamos ir arklių lenktynės, einama jotynių, nes vikingams arklys — beveik šventas gyvulys, jie labai jį myli ir naudoja tik paradui ar kare.

Žiemą, kai diena tetrunka penkias šešias valandas ir šaltis verčia žmones sėdėti namuose, vikingai smagiai leidžia laiką žaisdami kauliukais, šaškėmis ir šachmatais; šiuose žaidimuose atsispindi vikingų pomėgis mąstyti. Nors visų svarbiausia jiems fizinė jėga, visuomeninio gyvenimo santvarka ir visi jų žygiai byloja ir apie nuostabų vikingų gebėjimą stebėti ir mąstyti abstrakčiomis sąvokomis.

Pagaliau ilgos poemos, kurias dainuoja skaldai, tokie pat poetai kaip keltų bardai, — kaitina vaizduotę prosenelių karo žygdarbių aidais. Šios poemos, perduodamos iš lūpų į lūpas, yra reikšminga vikingų kultūros dalis, nes vikingai iš tikrųjų rašmenų nenaudoja.

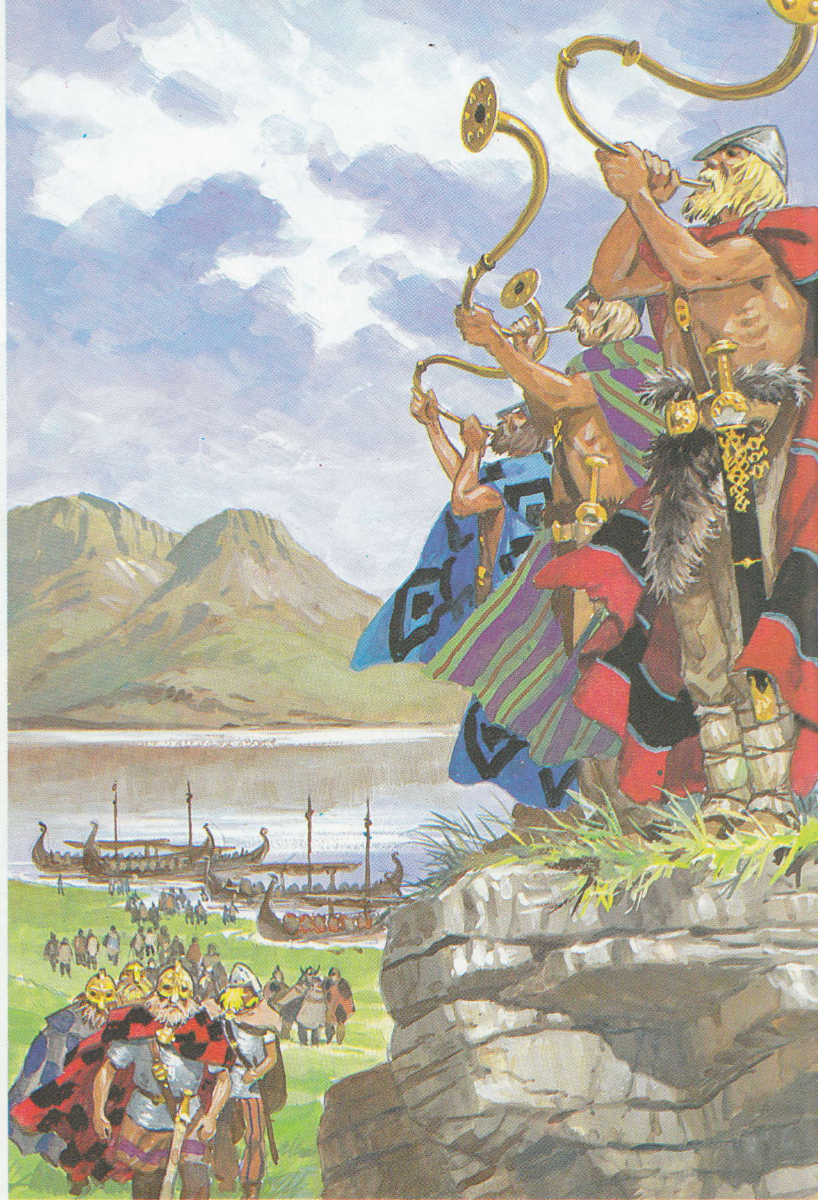
Kalno papėdėje atšvęsti vasaros pradžios susirinko visas kaimas. Vyrai, moterys, vaikai ir seniai dainuoja ir šoka. Kaimiečiai tolydžio kilnoja ragą kviesdami išgerti ir pasakoja juokingus nutikimus. Šita šventė alsuoja sveika liaudies ir šiaurietiškos mugės linksmybe.

Smagus bėgimas lavina fizines būsimų karių savybes. Žiūrovai mėgsta lažintis, kas bus nugalėtojas — neišsenkamas derybų, naujų lenktynių ir karštų ginčų šaltinis! Tokios pat audringos varžybos yra imtynės, plaukimas ir slidinėjimas.

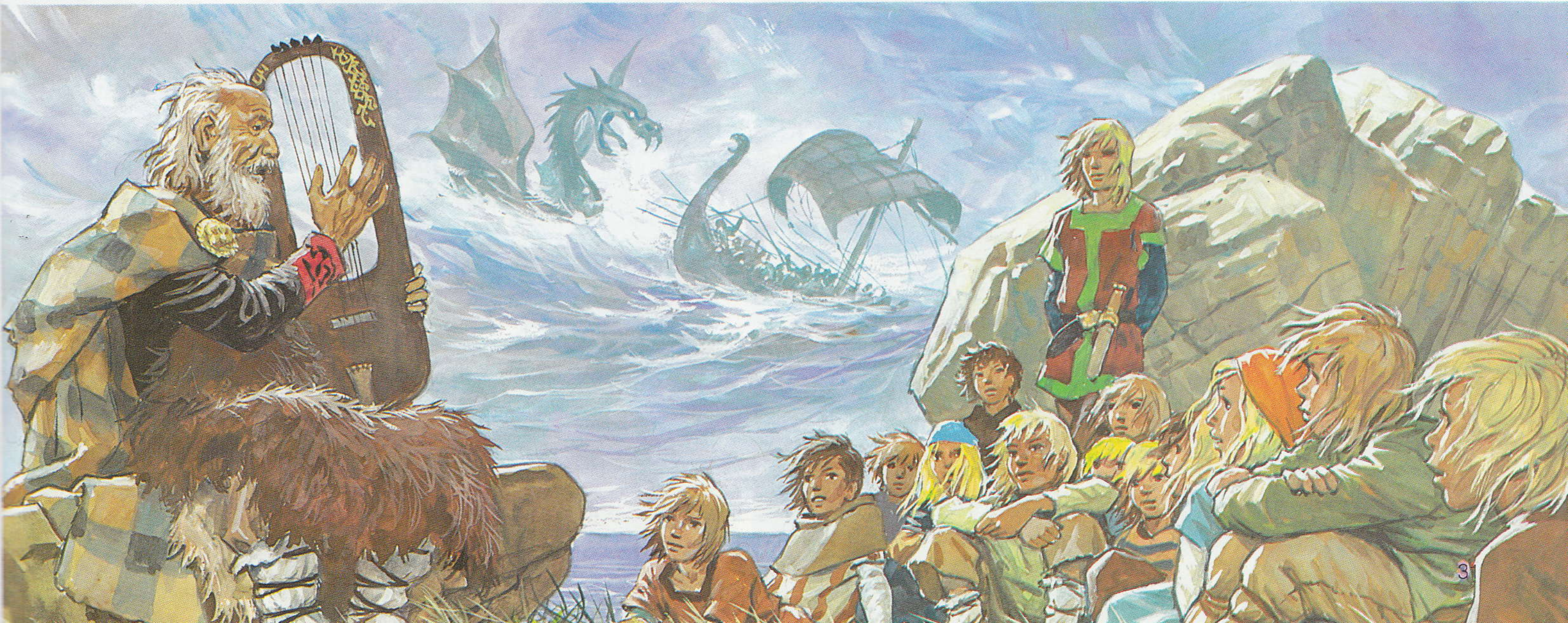

Ramesnė, bet irgi įdomi pramoga yra žaidimas šachmatais, atkeliavęs iš Persijos. Sėdėdami krėsluose raižytais šonais, kovoja du senoliai — varinėja savo figūras dažnai išraiškingais ir komiškais veidais.

Grįžta vikingų flotilė. Didžiulių lobių prikrauti drakarai išmetė inkarus fiorde. Seniausi giminės vyrai, kurie buvo likę namuose, sveikina atplaukusius laivus pūsdami ilgas žalvario dūdas. Tuoj prasidės linksmybės.

Grodamas liutnia, skaldas pasakoja apie įstabius jarlų, šlovingųjų drakarų vadų, žygdarbius. Jis apdainuoja tolimas šių skandinavų didvyrių keliones, vešlias Grenlandijos ganyklas, didžiulius Marklando miškus ir Vinlando vaisius. Įdėmiai klausydamiesi, vaikai svajoja apie pergalingas grumtynes su vandenyno slibinais. Užaugę jie taip pat išplauks į jūrą ir galynėsis su smarkiausiomis audromis.

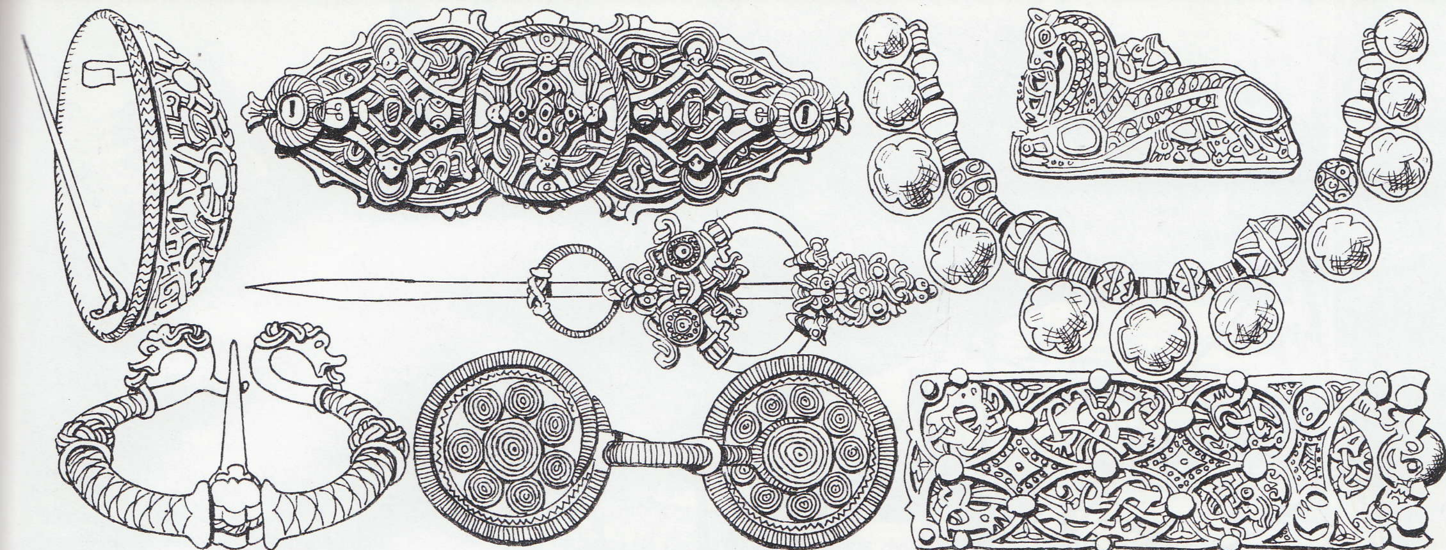

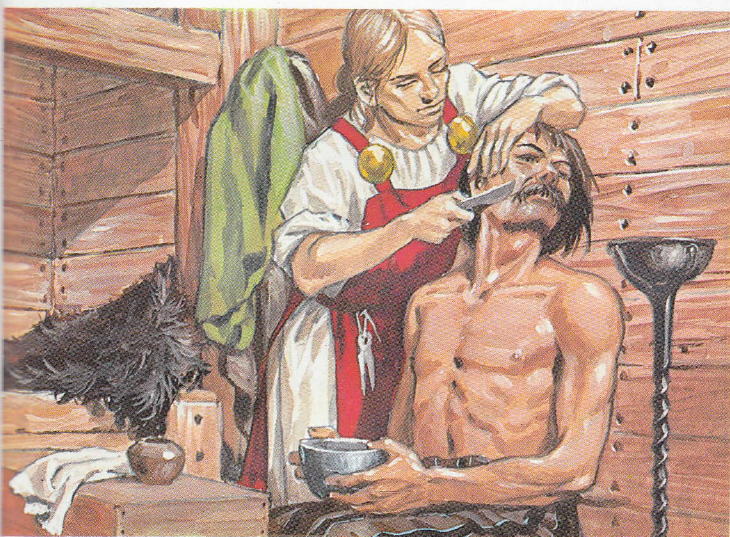
Šeštadienis — didžiojo žlugto diena

Su kailine kepure ant galvos, apsigaubęs vilnoniu apsiaustu, prisisegęs prie šono kalaviją raižyto žalvario rankena, Torvaldas šnekasi su jaunu vyru, taip pat apsisiautusiu plačia skraiste, prisegta prie peties žalvarine sage. Tuo tarpu netgi kukliausios merginos nesikrato brangių papuošalų: fibulų, sagių ir pakabučių.
Vikingas labai rūpinasi savo išore. Jis dažnai prausiasi, mažiausiai kartą per savaitę, — anuo metu tai itin retas dalykas, — daugiausia šeštadienį. Tą dieną jis taip pat persivelka švariais baltiniais, o savaitinis žlugtas yra vienas didžiųjų visos šeimos darbų; kiekviena šeima turi pirtį ir prausyklą, susisiekiančias su pagrindiniu trobesiu. Vyrai nešioja gražiai apkirptus ūsus ir barzdą — tai socialinės ir karinės padėties požymis.
Vikingų drabužiai patogūs ir dailūs: vyrų kelnės surauktos ant kulkšnies, ant viršaus užleista palaidinė arba apsiaustas. Moterys vilki ilgas tiesaus kirpimo sukneles, sijonus arba apsagalus ir puošnias prijuostes. Liemenį juosia platūs diržai arba odinės juostos. Apavas — storos vilnonės puskojinės, pušnys arba tamprios odos batai. Iškilmių dienomis taisomasi laisvesnio kirpimo įvairaus ir puošnaus rašto drabužiu, kuris susegamas smeigtukais, sąsagomis ir segėmis, tikrais meno dirbiniais.
Iš tikrųjų, vikingai laikomi auksakalystės meistrais. Brangiuosius metalus, kurių jie perkasi, o ypač prisiplėšia per išvykas, jie išdirba nepaprastai subtiliai, išpuošdami daugybe įmantrių ornamentų. Papuošalus, su kuriais jie ir laidojami, tiek vyrai, tiek moterys nešioja ir akiai pradžiuginti, ir savo galiai parodyti. Mažiausią daiktelį — ar skirtą buičiai, ar iškilmėms — vikingai stengiasi išgražinti, nes visi jie — menininkai arba jautrūs menui.

Gatvės vaizdas vikingų miestelyje. Sustojusios gatvėje šnekučiuojasi moterys, su žinia skuba raitas žygūnas. Narsusis vadas Torvaldas duoda nurodymus savo jaunam pašnekovui.

Ir vyrai, ir moterys mielai dabinasi nuostabiais papuošalais; vieni jų — smeigtukai, diržų sagtys, sąsagos — yra praktinės paskirties, bet puikiai išgražinti; kiti — segės, vėriniai ir t. t. — skirti vien tik akiai džiuginti. Įsivaizduokime to meto auksakalio prekydėžę; tarp puošmenų — aukso filigrano sagė iš Hornelundo Danijoje (viršuje kairėje), pavadžio blizgutis iš paauksuoto žalvario (apačioje dešinėje), rastas Švedijoje, Gotlande, viename kape.

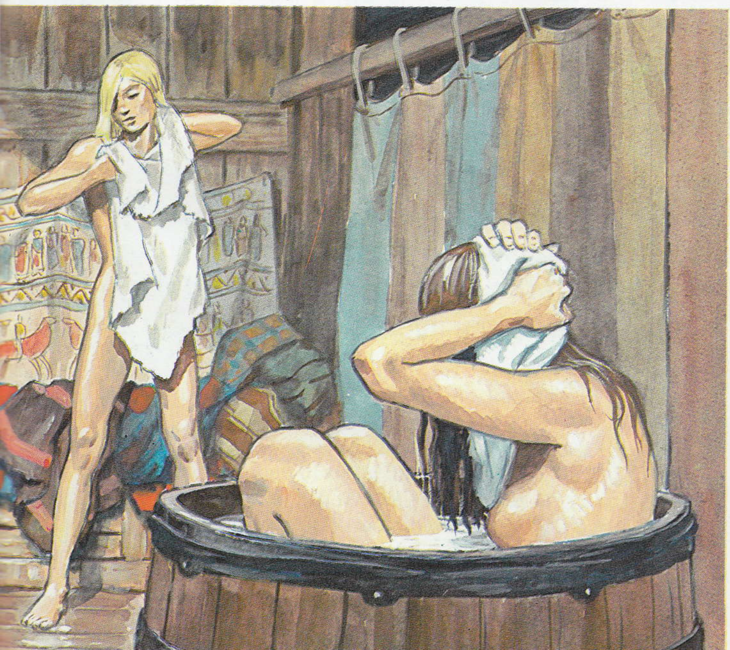

Vikingai mėgsta gražiai apsikirpti ūsus ir barzdą. Paveikslėlyje pavaizduota, kaip šitas kaimietis, nusiskutęs barzdą, liepia jam nurėžti ilgus nukarusius ūsus. Kambarys apšviestas lempa, pripilta banginio taukų ir užmauta ant statmeno susuktos geležies strypo.

Ant didelės masyvaus medžio lentos skalbėja grumdo ir trina žlugtą, skalbimui naudodama šarmą, kurio pagrindą sudaro karvės srutos. Karštą vandenį ji atsineša plačiame kibire. Ši moteris gręžia skalbinius, o jos pagalbininkė džiauna juos ant virvės, ištiestos tarp dviejų beržų.

Šitoje kaimo troboje vienas kambarys buvo paverstas prausykla. Žmonės maudosi čia didžiuliame kubile. Prausykla jaukiai įrengta: yra medinių skrynių, dailiai austų gelumbių, ant sienos kabo užuolaida, siuvinėtas kilimas.

Šeštadienį išsimaudžius paprastai einama į sauną. Ant raudonai įkaitintų akmenų vyrai pila vandenį. Kyla gaivinantys garų debesys. Žmonės smaginasi plakdamiesi beržo vantomis, pamirkytomis šarme.

Teisingumas: visų bendras reikalas

Vikingai — mėgėjai bylinėtis, netgi kliautininkai. Dauguma bylų — ginčai tarp kaimynų, vaidai dėl palikimo. Pačios įspūdingiausios ir geriausiai žinomos bylos susijusios su politiniais kivirčais ar fiziniu smurtu.

Nėra jokio teisės profesionalo — advokato ar teisėjo. Vikingų pasaulyje teisingumas yra visų bendras reikalas. Laisvieji žmonės renkasi į sueigas — „tingus". Apeliuoti galima į srities sueigą. Rimčiausi atvejai perduodami visos tautos sueigai; toks yra islandų altingas, pirmąsyk susirinkęs 930 m. Abi pusės išdėsto savo skundą, kartais patikėdamos gynybą kuriam nors įžymiam geros iškalbos asmeniui, genties draugui. Nuosprendžio vykdymu pasirūpinti privalo ieškovas, tai ne visados lengva. Dažniausiai reikia išieškoti nuobaudą, atlygį už aukos patirtą žalą. Šiam reikalui nustatyta ištisa skalė tarifų — už užmuštą šunį, už pavogtą drabužį, net už nužudytą žmogų.

Išskyrus pakorimą, kuris retai taikomas ir yra tikriausiai religinio pobūdžio, aukščiausia bausmė yra nusikaltėlio paskelbimas už įstatymo ribų, ir tada pats asmuo bei jo geras priklauso nuo visų malonės. Tokia nutartis baigiasi ištrėmimu, ir nusikaltėlis išplaukia ieškoti laimės svetur. Šitaip Erikas Raudonplaukis atrado Grenlandiją (Žaliąjį kraštą). Kai kuriais atvejais užbaigti bylą paliekama dievams: abu teisybės ieškotojai, išsikėlę kurioje nors salelėje, sprendžia savo vaidą kaudamiesi tol, kol vienas jų miršta — taip Odinas parodo, kas kaltas. Tai „holmganga". Didžiai gerbdami žmogaus orumą, vikingai netaiko fizinių bausmių, kalėjimo ir visų kitų nuobaudų, žeminančių žmogų.

Erikas Raudonplaukis 982 m. nuteisiamas trejiems metams tremties už žmogžudystę. Su draugais jis nusprendžia sėsti į knorą — prekybinį laivą, sunkesnį už drakarą — pakrautą arklių, avių ir maisto produktų skryniose. Argi tai ne tikriausia užmačia kolonizuoti naujas žemes Vakaruose?

Šitų dviejų vyrų vaidas labai keblus. Katras iš jų buvo teisus? Garbingi, išminties kupini senoliai nutarė, kad bylą reikia patikėti pačiam dievui Odinui. Apsiginklavę tik kalavijais, priešininkai susigrūmė negyvenamoje salelėje ir kovėsi, kol vienas jų krito negyvas. Saulė dar nebuvo nusileidusi, kai po įnirtingos dvikovos Odinas ištarė savo nuosprendį. Tolumoje matyti valtis, atplaukianti pasiimti to, kuris liko gyvas ir kurio teisumą pripažino labiausiai visų vikingų garbinamas dievas.

Susėdusi ant pakylos, tariasi laisvų žmonių Taryba. Ištikimasis draugas nukarusiais ūsais užbaigė kalbą, ginančią kaltinamąjį, kuris ramiai laukia nuosprendžio. Ar didelė jam bus uždėta nuobauda? O gal, paskelbtas „už įstatymo ribų", jis bus priverstas išvykti tremtin?

Dažnai paskirtoji bausmė yra žmogui padarytos žalos atitaisymas. Nuobauda už žmogaus mirtį priklauso nuo to, kokius materialinius nuostolius dėl jo mirties patyrė artimieji. Nusikaltėlis privalo atsilyginti našlei ir tėvui.

Viešas žmogaus korimas sukrečia vaizduotę. Pakorimas — nebaisi ir neatšaukiama fizinė bausmė, ji veikiau įgyja ritualinę ir religinę prasmę. Prieš įžengdamas į „Mirusiųjų buveinę", vikingų „dangų", šis karys turbūt susitiks su valkirijomis (Odino dukterimis).

Paskutinė kelionė į dievų šalį

Vikingai tiki, kad gyvenimas nesibaigia ir po mirties — dievų draugijoje žmogus verčiasi ta pačia veikla kaip ir žemėje. Todėl laidotuvės esti itin iškilmingos: velionis privalo būti viskuo aprūpintas, turėti įrankius ir net būti palydėtas į paskutinę kelionę.

Turtingiausieji vikingai, vyrai ir moterys, buvo laidojami drakare, tokiame, kokį mums atskleidė gausūs archeologiniai radiniai. Žinomiausias tų radinių yra nuostabiai išsilaikęs norvegų karalienės Osos Vestfold kapas, rastas 1904 m. Oseberge milžiniškame pilkapyje.

Laivas buvo nugabentas į sausumą, už keleto kilometrų nuo jūros. Paklotais medžio rąstais jis buvo nutemptas iki gilios, specialiai jam iškastos kapo duobės. Laidotuvių dieną žalvarinių karniksų ir lurų garsai apskelbė gyvųjų širdgėlą. Karalienės ir jos tarnaitės kūnai buvo paguldyti tarp prabangių daiktų drakaro denyje. Paskui karališkasis kapas buvo uždengtas nesudėtinga medine konstrukcija, o ant viršaus supilta daug žemių, kol iškilo nedidelė kalva; šitaip atsirado pilkapis.

Vis dėlto dažniausiai lavonus guldydavo į nebetinkamą plaukioti laivą arba paprasčiausiai tarp akmenų, išdėliotų laivo forma. Tačiau visuomet velionis iškeliaudavo su savo brangiausiu turtu, t.y. šunimis, arkliais, tarnais ir kartais sugulovėmis, tikriausiai jų pačių gera valia. Nelygu laikmetis ir vietovė lavonas būdavo sudeginamas arba užkasamas į žemę. Kai laidodavo jūroje, drakarą padegdavo — liepsnojantis laivas jaudindavo vaizduotę.

Mirtis vikingui — artima palydovė. Tam jį paruošė nuotykių kupinas gyvenimas. Tad svarbu, kad jis neiškeliautų tuščiomis rankomis.

Karaliaus palaikai bus paguldyti laidojimo patalpoje, specialiai įrengtoje už stiebo laive, kuris bus užkastas. Aplink jį sustatomos skrynios, lovos, rogės ir vežimai. Bus paaukota penkiolika arklių, keturi šunys ir du jaučiai.

Netgi kukliausiose laidotuvėse sausumoje visuomet išlieka drakaro įvaizdis. Ar tai reiškia, kad laivas turi nugabenti velionį į anapus, ar šitaip prisimenamas drakaras, kuriuo buvo leistasi į tolimus žygius? Kūnai ilsisi po pilkapiais, kuriuos tarsi saugo aplinkui juos sustatyti didžiuliai akmenys lyg kokie Vakarų Europos menhyrai (neolito ir ankstyvojo žalvario amžiaus statiniai — vertikalūs neapdoroto akmens blokai). Šie akmenų aptvarai yra gaubtašonio laivo formos. Du akmenys, aukštesni už kitus, žymi laivo pirmagalį ir paskuigalį.

Per žygį į Labradoro pakrantes žuvo vikingų vadas. Bendražygiai paguldė jį drakare drauge su jo pamėgtais ginklais. Padegtas laivas pranyks vandenyno bangose. Velionis iškeliaus pas dievus Torą ir Odiną, kur jo laukia amžini mūšiai.

Šis šaunus karys, sužalotas per žiaurius mūšius bekraštėse Rytų stepėse, mirė nuo žaizdų. Dabar jisai ilsisi savo paskutinėje buveinėje aprengtas gražiausiais drabužiais, su kalaviju, lanku ir strėlėmis prie šalies.

Siaubūnai ir užkariautojai

Europiečiai su danais ir norvegais susiduria VIII amžiaus pabaigoje. Ir kone visi iki vieno apstulbsta — gandas, vaizduojantis vikingus šėtonais, sklinda vėjo greitumu. Juo labiau kad šiauriečiai, ieškodami aukso ir sidabro, kurio jiems daug reikia, puola tas vietas, kur jo daugiausia: bažnyčias ir vienuolynus. Kadangi tos epochos istoriją rašo vienuoliai ir vyskupai, jų piešiamas plėšikų portretas — nuo jų, šventųjų relikvijomis nešini, jie paprastai sprunka vos tik užgirdę šiuos pasirodžius, — pasibaisėtinas. Iš tikrųjų nuo vikingų antpuolių nukentėjo daugybė vienuolynų.

Panika, apėmusi krikščioniškus Vakarus, didėja juo labiau, kad vikingai, tuo metu vadinami normanais, labai sparčiai kilnojasi iš vietos į vietą. Kiekvieną pavasarį sugrįždami reikalauti duoklių ir išpirkų, vandens keliais skverbdamiesi vis giliau ir giliau į žemynus, per keletą metų jie pasėjo siaubą nuo Islandijos iki Andalūzijos ir Italijos. Šitaip IX amžiuje jie šešis sykius buvo pasiekę Paryžių.

Frankų vadai ilgai delsė organizuoti pasipriešinimą — jie verčiau buvo linkę brangiai mokėti grobikams, kad šie atsitrauktų, negu kautis. Vėliau miestai buvo sutvirtinti, vikingai po truputį liovėsi juos puldinėję ir užmezgė su vietiniais gyventojais taikingesnius santykius. Vis dėlto žodis „normanas" ilgai dar buvo žodžio „siaubas" sinonimas.

Vikingai plaukia aukštyn Sena ir apsiaučia Paryžių. 885 m. lapkričio mėnesį paryžiečiai pasislepia Sitė saloje, kurioje stiebiasi Šv. Stepono bažnyčia. Salos gynybą organizuoja grafas Edas, vyskupas Gozlenas, Sen Žermen de Prė abatas. Veltui normanai puola „Didįjį tiltą", kuris jungia salą su dešiniuoju krantu (886 m. sausis). Vasario šeštą potvynis nuneša „Mažąjį tiltą", jungiantį salą su kairiuoju krantu. Tiltą ginantis fortas dabar atkirstas. Normanai jį puola ir padega... bet Paryžiaus paimti neįstengia.

Maža salelė jūroje tarp Anglijos ir Škotijos. Čia savo lobius saugo turtingas Lindisfarno vienuolynas. 793 m. birželio 8-ąją dieną į krantą išsilaipinę vikingai apiplėšia vienuolyną su iškilusia virš jo kresna bažnyčios varpine. Paėmę nelaisvėn įbaugintus vienuolius, varosi juos supančioję grandinėmis, patys nešini aukso ir sidabro kielikais ir monstrancijom, nusagstytais brangiaisiais akmenimis. Vikingų vadui krucifiksas atstoja žygio lazdą! Šis tragiškas epizodas, skubotai įvertintas kaip būdingas vikingų užkariavimui, išliko tų laikų kronikose.

Daugiau negu septyni šimtai drakarų vėjo išpūstom burėm, daugiau negu keturiasdešimt tūkstančių žmonių laivuose! O iš tikrųjų greičiausiai kokia dvidešimt kartų mažiau. Užėmę Ruaną 885 m. liepos 25 d., vikingai su savo laivynu plaukia Sena aukštyn, Paryžiaus link. Sustoję pakrantėje apsirūpina maisto atsargomis kariams ir jų žirgams. Nusiaubti kaimai ištuštėja, paklaikę valstiečiai sprunka į aukštumas, kur grobikai jų tikriausiai nepasieks. Frankų senjorai ilgai nekreipia dėmesio į šiuos puldinėjimus.

Vikingai pasiekia Viduržemio jūrą. 884 m. jie užima Seviliją, nusiaubia ją ir padega. Pakilę Gvadalkiviro upe apiplėšia Kordobą. Išniekinama garsi didžioji mečetė, pastatyta 785 m. Abd er Rachmano, — milžiniškas stačiakampis, kurio lubas prilaiko pasagos formos arkos ir kur raudonos plytos kaitaliojasi su baltu akmeniu. Vienas vikingų pasigrobė Koraną, didžiulį tomą metaline sąsaga. Jo bendras pasigvelbė šventas mečetės lempas. Jos varinės, bet jis galbūt mano, kad auksinės!

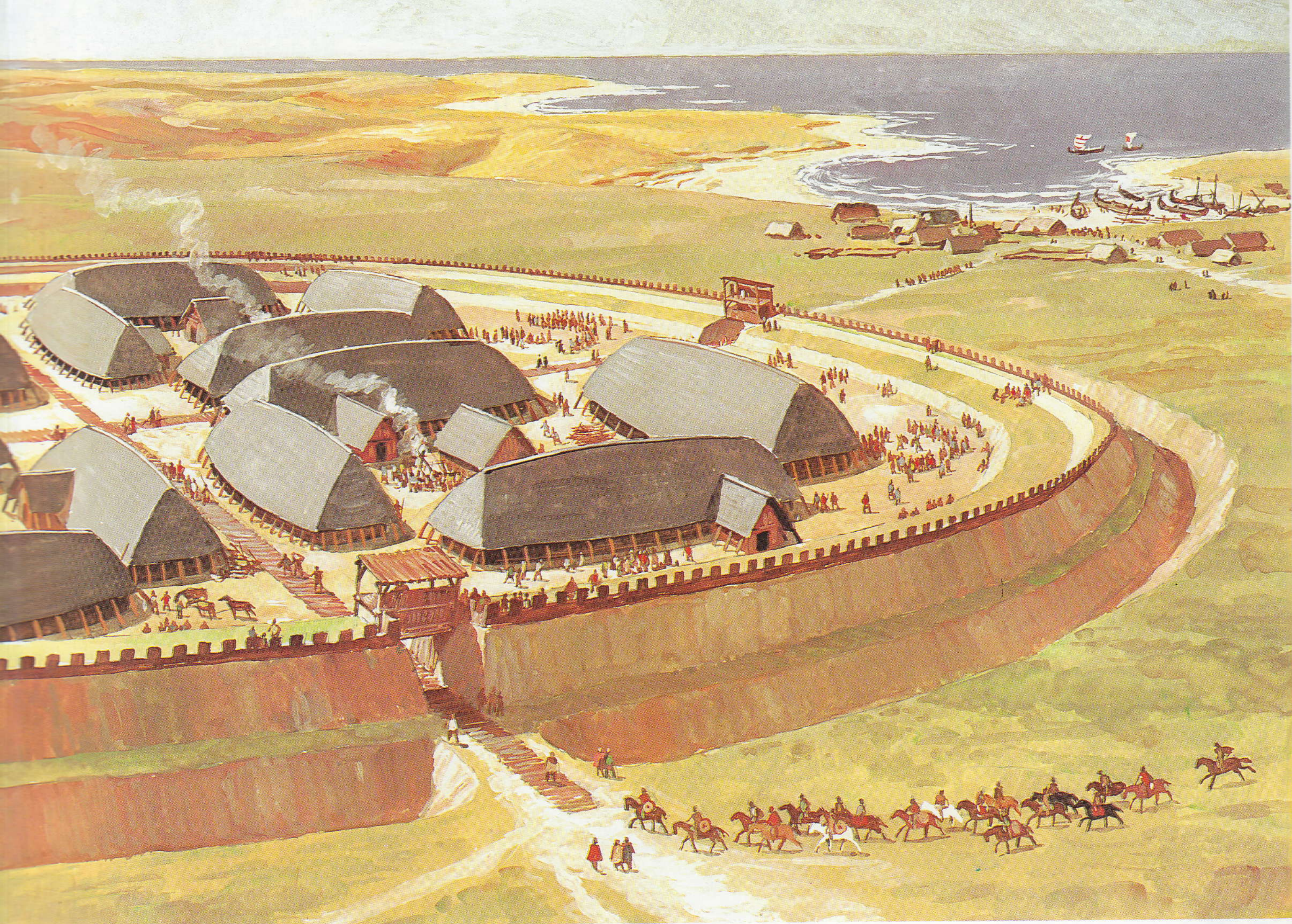
Grėsmingi kariai

Ginklas — brangiausias kario turtas. Tai ir kovos įrankis, ir meno kūrinys. Ašmenys tų kardų, kurie laikomi abiem rankom, dažnai atsigabenami — geruoju ar jėga — iš frankų bei germanų kraštų ir paskui išpuošiami vietinių amatininkų vikingų, kurie pritaiko rankenai prašmatnią galvutę. Užtat kirvis — grynai šiaurietiškas dirbinys. Kilęs iš to kirvio, kuriuo vikingų medkirčiai brovėsi į girią ir kirto medžius statybai, šis sunkus ginklas, galingas ir grėslus, sėja mirtį priešų gretose. Jo ašmenys, išgaląsti kaip skustuvo, yra pagaminti iš grūdintos geležies ir užmauti ant ilgo koto, su kuriuo šis ginklas tampa itin grėsmingas ir taiklus. Prie šių ginklų — jais kaunamasi vienas prieš vieną — dar priskiriamas durklas, kurio griebiamasi blogiausiu atveju ir kurio vyras nenusisega nuo diržo, o moteris dažnai nešioja pasikabinusi ant kaklo.
Į atokesnį priešą vikingai laido strėles iš didelio lanko, svaido ietis metaliniu antgaliu. Patys jie apsisaugo, — jei tokių turi ar yra paveldėję, — šarviniais marškiniais ar šarvais ir apvaliu dažytu mediniu skydu ant kairės rankos, viduryje sutvirtintu vario antskydžiu. Užsivožęs kūgio formos šalmą, kuris dengia sprandą ir kurio viršų kartais puošia skiauterė — koks nors gyvulys ar ragų pora, vikingų karys baugina savo jėga, panieka mirčiai, taip pat judrumu, nes niekuomet vienu metu su savim nesinešioja daugiau nei poros ginklų. Jis drausmingas; vikingų būriai veikia tvarkingai ir apgalvotai.

Išsilaipinę iš greitaeigių drakarų, kariai rikiuojasi dideliam žygiui prieš priešą. Didžioji būrio dalis susitelkė įlomoje dešinėje. Su ietimi vienoje rankoje, skydu kitoje būrys laukia įsakymo pulti. Pirmame plane, atlikdama apgaulingą manevrą, priešą puola veržlių karių grupė. Jie kaunasi pėsčiomis, palikę už savęs narčius žirgus, kuriais atjojo ligi mūšio lauko. Nuo kalvos sparčiai artėja kitų karių pastiprinimas.

Sunkios kalavijų rankenos išraižytos ir išdailintos tarsi papuošalai. Jos byloja apie jų savininko socialinį rangą, taip pat apie jo turtą (kairėje ir dešinėje). Brangiai kaštuojantys šarviniai marškiniai (viduryje) pereina iš tėvo sūnui. „Tunika“ (1) — šarvai iš sujungtų metalinių grandelių; šarviniai marškiniai (2) tikrąja žodžio prasme gaminami iš perpintų grandelių — dėl to jie yra atsparesni; bet yra ir lengvesnių šarvų iš varinių plokštelių, prisiūtų keturiuose kampuose (3) arba „kaip žuvies žvynai“ (4).

Ginklų įvairovė — ilgi kalavijai dvigubais ašmenimis, smeigenos ir ilgakotės ietys, sunkūs, grėsmingi ne tik medkirčio, bet ir kovos kirviai — prilygsta apsaugos priemonių įvairovei; čia ir šalmai, ir šarviniai marškiniai, ir šarvai, ir antkojai, ir skydai; kariai paprastai laiko juos sukabinę dailiai išrikiuotus ant viršutinės laivo apkalo lentos. Per iškilmes vikingas mėgsta užsidėti šalmą, dengtą gumbeliais puoštu žalvariu ir nuostabiai lenktais ragais (apačioje).

Įgulos gyvenimas

Vikingai puikiai mokėjo įsirengti karo stovyklas, kurios jiems būdavo ir tvirtovė, ir įgulos būstas, ir bazė antpuoliams. Šios stovyklos yra apvalios, pastatytos pagal planą, galbūt pasiskolintą iš Bizantijos. Stovykla visuomet įkurdinama prie upės, dažnai jos žiotyse, kad galima būtų netoliese laikyti laivus. Ją juosia gilus griovys; iš išraustos žemės supilamas pylimas, kuris gali būti daugiau kaip penkiolikos metrų pločio ir daugiau kaip šešių metrų aukščio. Tą didžiulį pylimą vainikuoja mietų eilė. Jomsbergo stovykla Oderio žiotyse iš dalies buvo įrengta jūroje ir galėjo talpinti tris šimtus laivų.

Už užtvaros, kur reikalui esant randa priebėgą aplinkiniai gyventojai, viskas sutvarkyta bendram gyvenimui ir karinei veiklai: maisto atsargos ir gyvuliai, arklidės, ginklų ir apgulties pabūklų dirbtuvės ir, žinoma, žmonių būstai.

Stovyklos stebina nepaprastu planavimo ir statybos griežtumu. Vikingai — sumanūs architektai. Pasitaiko ir menkiau įrengtų tvirtovių — tiesiog akmenų aptvarų, skirtų atsitiktinei gynybai. Vienas įdomiausių įtvirtinimų — Danevirke: didžiulis žemių sampilas, sustiprintas granito luitais, užtvėrė Jutlandijos pusiasalį iš rytų į vakarus; jo būta jau IX a. pradžioje. Kiti gynybiniai statiniai, kuklesnės apimties, įrengti Anglijoje ir Normandijoje — neišdildomas žmonių iš Šiaurės užkariavimų pėdsakas.

Treleborgo karo stovykla didelėje Zelandijos saloje, sauganti Didžiojo Belto sąsiaurį, — ji kontroliavo judėjimą tarp Šiaurės ir Baltijos jūrų. Apvalios formos, pylimo saugoma, su grioviu aplinkui, ji tiksliai suskirstyta į keturis sektorius, kurių kiekvieną sudaro keturi ilgi gaubti trobesiai, išdėstyti keturkampiu. Uoste stovi drakarų laivynas. Iš laivų išlipę raitininkai traukia į stovyklą pasidėti grobio, pailsėti ir ruoštis naujiems žygiams.

Vikingai renčia stovyklą. Svarbiausia — tvirtovės apsauga. Tam rausiamas griovys, greta pilamas žemės pylimas; jis dar sutvirtinamas tankia rąstų tvora. Statmeni, trumpesni kuolai sudarys angas, skirtas stebėjimui ir gynybai.

Karinės pratybos dažnai ruošiamos už stovyklos ribų. Šiems jauniems vikingams iš tiesų reikia daug erdvės, kad jie galėtų pasipraktikuoti šaudyti iš lanko. Strėlė metaliniu antgaliu perveria šarvus ar šarvinius marškinius per kelių dešimčių metrų nuotolį.

Poilsio metas erdviame gaubtašoniame būste. Tai bendras tradicinių kareivinių „miegamasis“. Trimitui paskelbus komendanto valandą, vikingas užsiima įvairiais asmeniniais reikalais: blizgina savo bronzuotą šalmą, paskui ilsisi mirkydamas kojas. O štai šitas užkandžiauja — tai pagrindinis kario užsiėmimas; tuo tarpu jo bendrai lošia kauliukais iš kareiviškos algos arba grobio. Bendras gyvenimas laiduoja tvirtą vienybę.

Karinės pratybos įtvirtinimams patikrinti. Pastačius įtvirtinimo sieną, reikia įvertinti jos atsparumą, taip pat jaunųjų karių narsą; jie dalyvaus būsimame žygyje. Įsikarščiavę naujokai leidžiasi griovio šlaitu, ropščiasi sienos rąstais, kuriuos jie įkalė praeitą savaitę. Apsiginklavę lazdomis, vyresnieji ne per daug švelniai atsikirtinėja. Kario mokymas turi būti griežtas.

Stambus prekybos uostas

Vikingai tapo naujų žemių atradėjais ne dėl to, kad jie paprasčiausiai mėgo nuotykius — jiems rūpėjo vystyti prekybinę veiklą, ieškoti naujų prekių, steigti turgavietes. Todėl greta laibų drakarų, dažnai atveriančių jiems kelius, jūra keliauja ir sunkesnių prekybinių laivų — knorų, prikrautų daugiau gėrybių nei karių.
Vikingai, drąsūs jūrininkai ir ryžtingi keliautojai, nedvejodami leidžiasi į didžiulius tolius ieškodami prekių; o ir pas juos plūsta pirkliai iš visos Europos. Taigi šiaurės ūkis — daugiausia prekybinis. Ar tai būtų lobiai, ar prekės, ar pinigai, jie pirmi iš jų gauna naudą. Štai kodėl skandinavų miestai taip suklesti, jog „vikingas" paprasčiausiai galėtų reikšti „buržua".
Hedebiu miestas — ir prekybos uostas, ir įtvirtinta stovykla — tikras dvilypės vikingų veiklos simbolis. Kai laivai praplaukia pylimą, užtveriantį doką, tuos, kuriems nedidelė gramzda leidžia priplaukti prie kranto, žmonės iškrauna savo rankomis. Prieš patekdamos į miestą, į savo paskirties vietą, prekės pakraunamos į vežimus.
Iš kiekvieno uosto, kuris sykiu yra ir prekyvietė, įgytos gėrybės keliauja į krašto gilumą. Todėl šios vietos ypatingai saugomos. Pačioje vikingų šalyje, kaip ir už jos sienų, pirklys neapsieina be kario, tad dažnai pirklys ir karys yra vienas asmuo. Štai viena priežasčių, kodėl vikingai sugebėjo prasiskverbti į visus kontinentus.

Hedebiu uostas galėjo vienusyk priimti keletą dešimčių laivų. Miestą ir uostą juosia žemės pylimas, ant kurio kyla rąstų tvora. Farvaterįs, kurį saugo du gynybiniai bokštai, antpuolio metu gali būti uždarytas.

Sargybinis ant pylimo stebi vikingų miesto prieigas. Viduje vyksta kasdienis gyvenimas: savo prekes siūlo žuvies pardavėja, žaidžia vaikai, šnekučiuojasi seniai. Tarp pagrindinių gatvių, išklotų rąstelių taku, pamazgose dralą duoda kiaulės. Dėl jūros artumo lengvai suklesti skandinavų miestai.

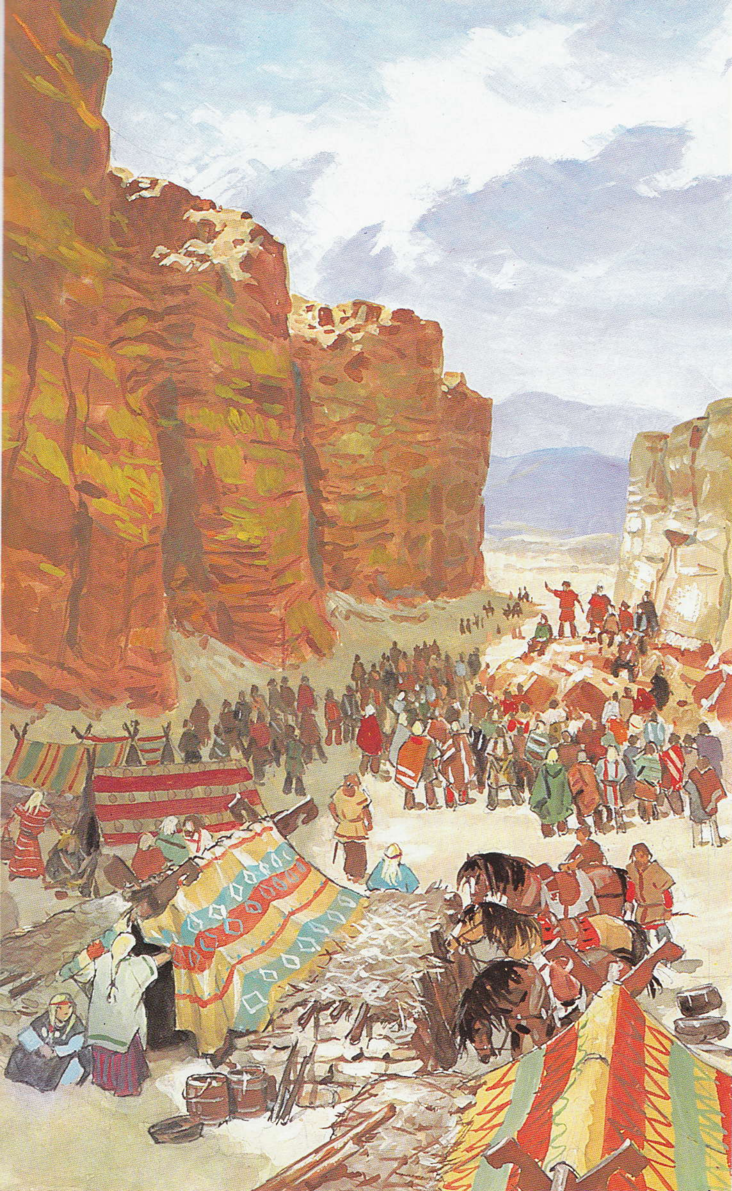
Šis knoras, sunkus prekybinis laivas, platesnis už drakarą, yra skirtas pakrančių prekybai. Į jį prikraunama įvairiausių prekių, kuriomis bus aprūpintos nedidelės vietinės faktorijos: pora jaučių žemdirbiams, arklys kaimo seniūnui, alaus („öl" ir „björ"), galbūt netgi Galijos vyno statinaičių. Nedideliame pakrantės uoste knoras išskirsto svetimų kraštų prekes, atgabentas per stambų danų uostą Hedebiu.

Vakarų nukariavimas

Įvaldę tokią laivybos techniką ir būdami tokios ryžtingos dvasios, vikingai leidžiasi į jūrą daug toliau, negu kada nors koks nors europietis būtų drįsęs. Svarbiausi šito didvyriško jūrų žygio į Vakarus herojai buvo norvegai. Iš tremtinių — tų, kurie pralaimėjo kovoje ar kuriuos ištrėmė teisingumas, susiformavo patys narsiausi būriai, išplaukę ieškoti naujo pasaulio.
Pirmiausia tą naująjį pasaulį jie atranda Islandijoje. Dešimt tūkstančių persikėlėlių apsigyvena čia 870—930 metais atkurdami tradicinį Skandinavijos gyvenimo būdą; beje, į Skandinaviją jie vis dar retsykiais sugrįžta. Netrukus saloje pasklinda gandas, kad labiau į vakarus yra ir daugiau žemių — jūrininkai jas buvo pastebėję per audras, nunešusias juos tų kraštų link. Ištremtas iš tėvynės Erikas Raudonplaukis 982 m. ryžtasi leistis kelionėn.
Kariai, moterys ir vaikai sėda tuomet į dvidešimt penkis laivus, pakrautus galvijų, medienos ir įvairiausio maisto. Po sunkios kelionės apie penkiolika laivų, tarp jų ir Eriko Raudonplaukio laivas, galų gale pasiekia vakarinį Grenlandijos krantą. Pabirę po fiordus, vikingai įkuria „Žaliojo krašto" žemėje tikras kolonijų bazes. Po keleto dešimtmečių jas savo buveine pasirinks apie trys tūkstančiai jūrų keliautojų.
Leifas, Eriko sūnus, ir tikriausiai kiti po jo patyrė didįjį nuotykį perplaukę Atlanto vandenyną. Pasiektas Niūfaundlendas, dėl jo laukinių vynuogių pavadintas Vinlandu. Vėliau bandyta įsikurti Šv. Lauryno upės žiotyse, kur vikingai prekiauja, o paskui grumiasi su indėnais. Kad visi šie faktai, apsakyti sāgose, yra tikslūs, patvirtino archeologai: vikingai tikrai atrado Ameriką dar prieš tūkstantuosius metus.

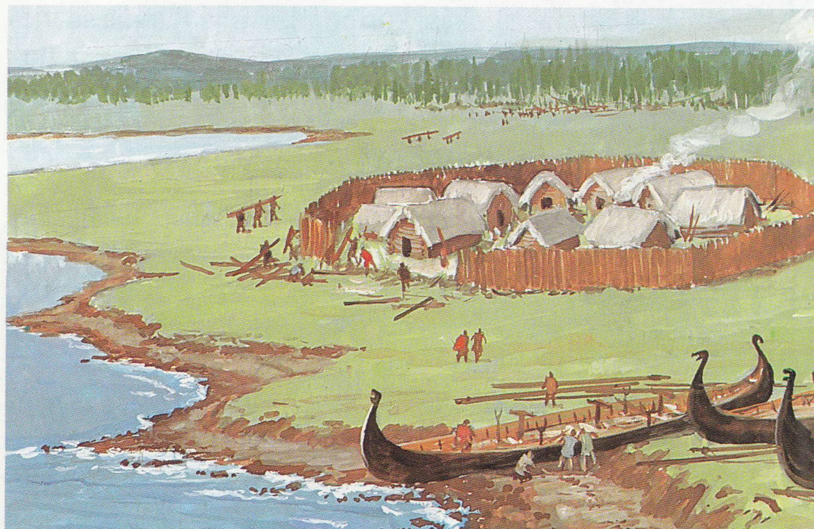
Vikingai išplaukia į Vakarus ieškoti naujų žemių. Jų vadas tvirta ranka laiko vairalazdę, įtaisytą drakaro paskuigalio dešinėje, jo žygio draugai irkluoja sėdėdami ant suolų. Jie turės ilgai plaukti pagal pakrantės uolas, kol išvys svetingesnį krantą — žaliąją Grenlandijos žemę, atrastą Eriko Raudonplaukio.

Vikingai renkasi į vietinę sueigą ir sudaro „tingą“. Visi susirinkę kariai Islandijoje sudaro „Altingą“, tikrą nacionalinį Islandijos susirinkimą, kuris yra sykiu ir parlamentas, balsuojantis įstatymus, ir teismas, sprendžiantis ginčus. Nuo 930 metų Altingas posėdžiauja toje pačioje vietoje, aukštų pakrančių uolų papėdėje.

Kad apsisaugotų nuo šaltų ir stiprių vėjų, beveik be perstojo pučiančių nuo Arkties, islandai savo namus krauna iš akmens luitų, o viršų dengia velėnomis; taigi jų namai smenga į žemę... Statytis tokias žemines, būdingas neolitui, verčia klimatas.

Vikingai išsilaipino Amerikos žemyno šiaurėje. Nepažįstama... kas žino, galbūt priešiška aplinka! Jie susitiko indėnus, kuriuos vadina „skrilingais“, „šleivakojais“. Pirmoji užduotis — prie Šv. Lauryno upės įruošti apvalios formos stovyklą–prieglobą, apjuosti ją tvirta tvora.

Apsaugos priemonės pravertė. Skrilingai, indėnai puola vikingų stovyklą. Jie lengvai užsikaria ant paskubom suręstos tvoros. Švytruoja akmeniniais kirviais, įtvertais į stiprius kotus, ir netgi vedegomis, kurios šiaip yra skirtos žemės ūkio ir taikingiems darbams. Kovoja visais įmanomais ginklais, bet jie nieko nepadės ir neapgins nuo didžiulių geležinių vikingų kalavijų, nuo jų sunkių kirvių.

Keliai į rytus

Vikingai, ypač švedai, giliai prasiskverbė į Europos rytus ir pasiekė Artimuosius Rytus. Sausumos keliai šių jūreivių nebaugino. Perplaukę Baltiją, jie iškeldavo į krantą laivus ir, nutempę juos gilyn į žemyną, leisdavosi didžiosiomis laivuojamomis upėmis, kurių čia gausu, ypač Dniepru, link Juodosios jūros ir Volga iki Kaspijos, daugiau kaip du tūkstančius kilometrų nuo tos vietos, iš kur buvo išvykę. Judėdami į priekį, vikingai steigė prekybos centrus ir įtvirtintas stovyklas, saugančias kelius, kuriais traukdavo.

Šioms prekyvietėms įsisteigus, pačioje Rusijos gilumoje atsiranda skandinavų kunigaikštystės: Novgorodo, Smolensko ir Kijevo kunigaikštystės įkurtos vikingų. Pagrindinės prekės, kuriomis jie mainikauja su vietiniais gyventojais, taip pat su žydais, arabais ir turkais, atvykusiais su jais susitikti, — iš Tolimųjų Rytų atkeliavęs šilkas, kailiai ir vergai. Vikingų pirkliai dažnai supranta esant naudinga išmokti savo prekybos partnerių kalbą, tačiau kartais tiesiog išdėlioja prekes aikštėje, nupiešia ant žemės, ko prašo už jas mainais, ir vėliau grįžta pažiūrėti, ar įvyko sandėris. Būdami labai organizuoti, vikingai įsikūrė ir Bizantijoje; jų žygiai siekė net Centrinę Aziją. Švedai, kuriuos vietiniai gyventojai vadino „rus“, ne tik paliko reikšmingų archeologinių pėdsakų, bet ir davė vardą nūdienei Rusijai, taip pat tokius vardus kaip Igoris arba Vladimiras.

Nuo pat IX amžiaus švedams, kuriuos vietiniai žmonės vadino „rus“, didžiosios slavų lygumos tampa savu kraštovaizdžiu. Tempdami laivus iš upės į upę, vikingai palei didžiąsias upes kuria prekybos tinklus ir tikras faktorijas: viena iš svarbiausių — Kijevo faktorija Dniepro vingyje su iškilusiu virš jos Šv. Sofijos soboru. Vikingų pirkliai grįžta čia tarsi į namus. Čia, iš tiesų, susikūrė švedų kunigaikštystė.

Bagdadas! Baltas, slėpiningas Rytų didmiestis. Islamo sostinė su savo laibais minaretais, prabangiais šilko kilimais... Čia, šioje turgavietėje — visi rytietiškų amatų stebuklai: vario, sidabro vazos, graviruoti, su įspaudais vandens ąsočiai ir dubenys, kurie iškeliaus į Skandinaviją.

Ilga Šilko vilkstinė, pradėjusi kelią nuo Geltonosios upės, apsukusi Tarimo upės baseiną, galop pasiekia nykias Aralo jūros pakrantes. Jos kupranugarius, sunkiai apkrautus šilkais, nefritu ar vilnos kilimais, lydi totoriai ausinėmis kailio kepurėmis. Kaip sutarta, jų laukia vikingas.

Tolyn į Pietus! Vikingų laivai pasiekė Volgos aukštupį. Jie leidžiasi upe, lėta ir didinga, iki ten, kur ji įteka į Kaspijos jūrą. Čia jie ir sutinka totorius, nuožmius Centrinės Azijos stepių raitelius. Totoriai stebi keturračius vežimus, pakrautus sidabru siuvinėtais audiniais ir prieskoniais, atgabentais iš Kinijos Šilko keliu.

Tarpžemyninė prekyba

Augant krašto gyventojų skaičiui, Skandinavijos gamtos ištekliai nebepatenkina visų gyventojų poreikių. Vynas ir arbata, auksas ir sidabras, šilkas, vergai — viso to reikia leistis ieškoti kitur. Taigi vikingams, kaip ir plėšikams, lemta tapti keliaujančiais pirkliais.

Nuo Afrikos krantų iki Artimųjų Rytų, nuo Islandijos iki Ispanijos — visur, kur tik prekiaujama, ten ir vikingai. Jie patys įkuria gausius prekybos centrus, kaip Birką Švedijoje, kuri X amžiuje yra turbūt svarbiausias to meto prekybos centras. Čia mainikaujama prekėmis, atkeliavusiomis sausumos ir jūros keliais kartais iš paties pasaulio krašto — tą rodo ten rastų monetų, ypač arabiškų, įvairovė.

Patys vikingai pardavinėja arklius, kailius ir odas, medieną ir ginklus, tarpininkauja prekybai tarp Rytų ir Vakarų, daugiausia vergais.

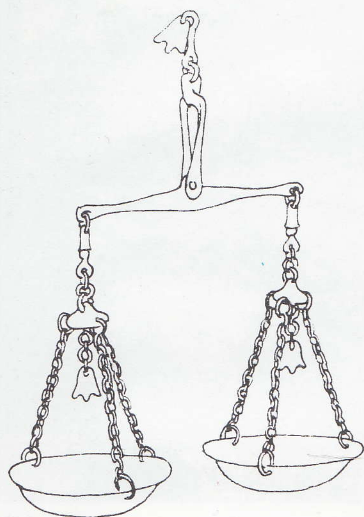
Novgorodas, kurį įkūrė švedai, kaip rodo jo išplanavimas, yra viena svarbiausių Rusijos prekyviečių; čia susitinka Vakarų ir Rytų pirkliai. Kailiai, kuriuos vikingas keičia į kinų šilko atraižą su bizantiečiu (viršuje) — pagrindinė Novgorodo žiemos mugės prekė. Čia taip pat rasi fryzų gelumbių, frankų kalavijų, Reino vynų ir vergų. Vikingai iš ten parsiveš krūvą pinigų.

Taigi po ginkluotų užkariavimų laikotarpio, paruošusio dirvą, vikingai išplėtė prekybos ir prekių apyvartos tinklą, kuris laidavo Skandinavijai X ir XI amžiais negirdėtą suklestėjimą; tai liudija be galo daug nevietinių gaminių, aptiktų jos teritorijoje.

Žiemos mugė Novgorode Ilmenio ežero pakrantėje.

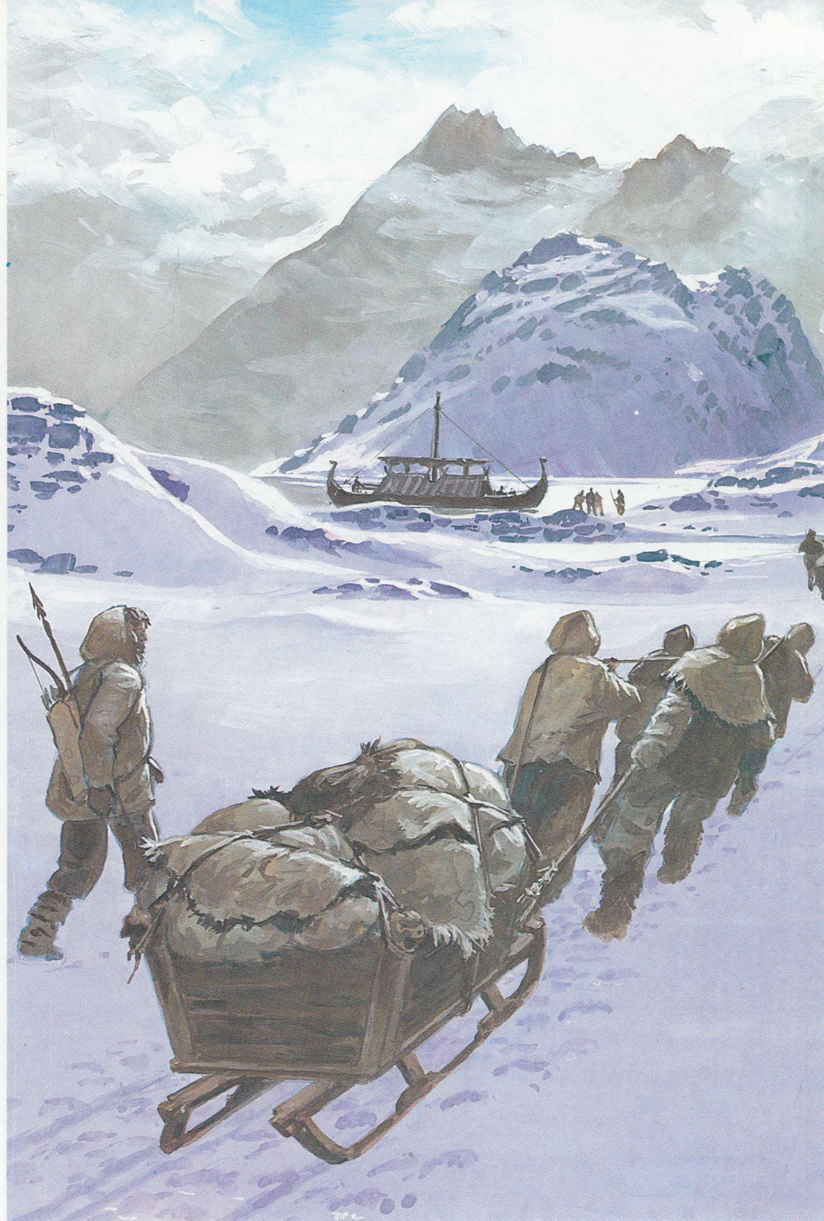

Per žvarbią Rytų Europos pūgą slenka į priekį sukaustytų vergų vilkstinė. Sugaudyti baltų žemėse, jie bus parduoti Bizantijos ar Bagdado pirkliams musulmonams. Vergai — geresnė prekė negu audeklai ir kailiai. Tačiau kiek iš jų pasieks turgų?

Į skandinavų pasaulį plūsta įvairiausios monetos, tolimų laikų prekybos liudininkės: airių (viršuje), skandinavų (viduryje) ir ypač arabų (apačioje). IX amžiuje Šiaurės Europą užtvindo sidabras iš Kordobos kalifato kasyklų. Kadangi šios monetos nusidėvi ir dyla, jomis keičiamasi pagal svorį, jos sveriamos.

Pakrautos Grenlandijoje sumedžiotų meškų kailiais, vergų tempiamos rogės lėtai juda knoro link. Sunkus prekybinis laivas turi juos nuplukdyti į Norvegijos fiordus. Čia krūvon suplauks kailiai iš didžiųjų Šiaurės salų ir Rytų Europos.

Skandinavų brovimasis į Rytus ne toks įspūdingas kaip žygis, nuvedęs juos į Amerikos žemyną, tačiau jis davė kur kas daugiau naudos. Dnepru ir Bosforu vikingai pasiekia Bizantiją: miestas su iškilusiu virš jo Šv. Sofijos soboru yra tuo metu vienas turtingiausių ir daugiausia gyventojų turintis miestas pasaulyje; mainai čia labai gyvi. Vikingų pirkliai ir kariai įsikuria jame ilgam laikui.

Naujos eros aušra

Po žygių ir antpuolių ateina įsikūrimo nukariautose žemėse metas. Kurių galų kiekvieną rudenį grįžti iš Airijos, Ukrainos ar iš Prancūzijos, kai gyvenimas vietoje darniai klostosi ir darosi patogus? Verčiau būti užkariautoju, taigi šeimininku, negu grįžus namo atsidurti tokioje pat padėtyje kaip visi. Užuot plėšikavę ir prekiavę vikingai ima kurtis kaime ir verstis žemės darbais. Kareiviai tampa artojais arba sėsliais prekeiviais. Ar Anglijoje, ar Prancūzijoje, ar Rusijoje vikingai, žemių savininkai, pamažu supanašėja su kaimynais. Mezgasi ryšiai, draugystės, vedybos. Senose Vakarų šalyse, kurias dažnai kamuoja politinės konvulsijos ir drasko anarchija, naujieji atvykėliai atsineša savo ryžtą, organizacinius sugebėjimus ir didelę pagarbą teisingumui bei teisei. O vadai — ar iš įsitikinimo, ar iš išskaičiavimo priimdami krikščionybę, palenkia į savo pusę pagrindinę vietinę galybę — Bažnyčią. Taip pasielgia 912 m. Rolonas Normandijoje ir didysis Kijevo kunigaikštis 987 m. Šisai, kaip ir Norvegijos karalius Olafas, paskelbiamas šventuoju. Rolonas savo krikštu užmoka karaliui Karoliui Naiviajam už tai, kad šisai pakelia jį Ruano grafu. Gyvenimą, kaip ir Skandinavijoje, tvarko paprasti ir visų gerbiami įstatymai. Normandija tampa pažangia, ekonomiškai žydinčia, kariškai stipria ir krikščioniškai pavyzdinga šalimi. Apsikrikštiję danai išmoksta romaniškai, ryšiai su gimtuoju kraštu susilpnėja, senieji galai–romanai, frankai ir skandinavai taip susilieja, jog 1066 m. kunigaikštis Vilhelmas, Rolono palikuonis, užkariauja Angliją, tampa jos karaliumi ir įveda ten prancūzų kalbą.

Normandijos kunigaikščio Vilhelmo Pavainikio kariuomenė išsikėlė Anglijoje. Prie Hastingso normanai susiduria su anglosaksais. 1066 m. spalio 14 d., auštant, normanų raiteliai užjoja ant kalvos ir susikerta su saksais, kurių „vyrų buvo taip tiršta, jog žuvusiems beveik nebuvo kur kristi". Pasklidus gandui, kad jis žuvęs, Vilhelmas pakelia šalmo antveidį, kad kariai jį atpažintų.

Nuotykių ieškotojai jūrininkai tampa žemdirbiais. Valstiečiai ramiai darbuojasi pjaudami javus, nes juos saugo Falezo pilis ir jos senjoras Roberas, Normandijos kunigaikštis. Tvirtovė, stovinti ant supiltos kalvos, statyta XI a. pradžioje, dar ištisai medinė.

Pakeisdami visame pasaulyje savo pirmtakų, vikingų siaubūnų, įvaizdį, normanai virsta apdairiais prekeiviais. Pietų Italijoje, prabangioje viloje, pirklį normaną Salerno vyno taure vaišina arabų pirklys. Vieną dieną normanai visiškai įsikurs Sicilijoje.

Pagal 862 m. kroniką, Padnieprio slavai, negalėdami susitarti tarpusavy, nusprendė pasikviesti „valdovą, kuris galėtų valdyti ir įgyvendinti teisingumą". Šitaip čia įsikūrė skandinavai, „rus", iš kurių yra kilę didieji Kijevo kunigaikščiai. Tarybai pirmininkauja didysis kunigaikštis Vladimiras.

Norvegijos kalnuose, kur trobesiai dengti malksnomis, vyskupas krikštija vikingų vadą Olafą Haraldsoną. Krikštyklą atstoja didelis medinis kubilas, apkaltas geležiniais lankais. Apeigas, kurios tikriausiai patrauks daugiau norinčių atsiversti, stebi kairmiečiai, dar pagonys. Vikingų vadai stengiasi savo reikalams panaudoti dvasininkijos galią ir autoritetą, kaip tai darė Chlodvigas — frankų salijų karalius, užkariavęs šiaurės Galiją ir sukūręs frankų valstybę. Stiprindamas ją, 496 m. apsikrikštijo.

Apie legendas ir dievus...

Šiaurės panteonas — sudėtingas ir nepastovus. Dievai gyvena Asgarde; tai aukštas kalnas Visatos centre, truputį panašus į graikų Olimpą. Juos valdo Odinas; žmonės jo bijo, jis ir išmintingas, ir žiaurus; jo žmona Friga, kerinti gražuolė, skrodžia orą savo vežimu, į kurį įkinkyti du katinai. Toras, perkūno dievas, artimesnis žmonėms. Jis švytruoja savo kūju, kuris pats grįžta į savininko rankas, yra ir drąsus, ir teisingas, ir geraširdis. Savo griausmingu juoku jis drebina visą pasaulį. Pasaulio pabaigoje turi stoti dievų prieblanda, ir tada jie išsivaduos nuo savo nemirtingumo. O kol tai įvyks, žmonės garbina juos atvirame ore, krioklių pakrantėse ar giraičių pavėsyje.
Po mirties lieka viltis patekti į Valhalą — tai karių rojus ant Asgardo viršūnės; jo penki šimtai keturiasdešimt durų atsiveria prieš narsiausius rūpestingai atrinktus kovotojus.
Epinės dievų legendos yra plačiai pasakojamos didingose poemose, kurios eina iš lūpų į lūpas ir kurių nuotrupos išsilaikė ant runų stelų. Taigi pagonių mitologija teikia peno literatūros meno veikalams, kuriuos dainuoja skaldai, kartu ir kompozitoriai, ir dainininkai. Jų autoritetas buvo didžiulis.
Dėl šito tikėjimo, neturinčio jokių dogmų ir savo Bažnyčios, dėl jo įvairumo ir kartais miglotumo vikingai buvo labai palankūs kitiems tikėjimams. Būdami pakantūs, jie nedraudžia jokių to meto kultų. Tiek dėl politinių ir socialinių, kiek ir dėl dvasinių priežasčių krikščionybė tarp jų greitai plito jiems vis labiau susiliejant su kitomis tautomis. Šitaip jie prarado didelę dalį savo savitumo, ir vikingų civilizacija gana greitai išnyko.

Vikingų panteone viešpatauja Odinas, karo ir išminties dievas. Kariai įsivaizduoja jį šuoliuojantį per pasaulį debesimis ant aštuonkojo žirgo, kurio niekas neįstengia sustabdyti. Šią grėsmingą ir kruviną dievybę, žvilgsniu skrosdami laiką ir visatą, lydi du varnai, Huginas (mintis) ir Muninas (atmintis).

Ano pasaulio būtybės dažnai pasirodo žavių ir protingų moterų pavidalu. Valkirijos, mergelės karžygės, surenka ir priima vikingus, žuvusius kovos lauke; jos neša jų ginklus ir įpila jiems midaus, amžinatvės gėrimo. Gyvenimas po mirties yra vikingui dar gražesnis negu pats gyvenimas.

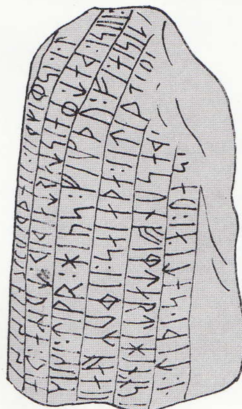
Toras, griaustinio dievas, stačias ant vežimo, kurį traukia du ožiai, lekia švytruodamas akmeniniu kūju. Jis saugo pasaulį nuo milžinų, nuo trolių, mažųjų miško demonų, nuo šalčio, ugnies, vilkų. Tai geras, draugiškas dievas.

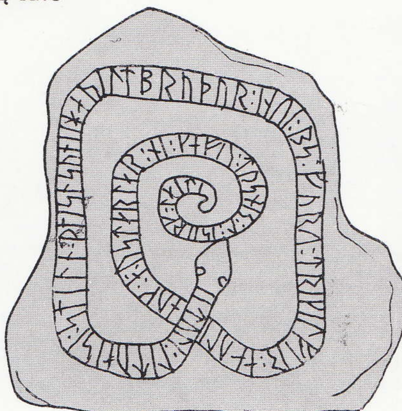

Friga, Odino žmona, tokia pat išmintinga kaip ir jis, pritarianti jo ateities vizijai. Ji dar ir meilės deivė; jos ištikimi palydovai — du katinai. Ji laiko rankoje aukso obuolį, kurio magiška savybė yra ta, kad neleidžia dievams senti. Friga, sako, esanti vyriausioji valkirija.

Runų abėcėlėje iš pradžių buvo dvidešimt keturios raidės; apie 900 metus jų lieka šešiolika. Vyrauja labai paprasti statmeni brūkšniai, jie lengvai išrėžiami akmeniniu, mediniu ar kauliniu rėžtuku ant beržo tošies, medgalių, akmenų ir stelų. Pirmąjį įrašą reikia išversti taip: „Torstenas pastatė šį paminklą savo tėvo Sveno ir brolio Tovės, dingusių Graikijoje, bei motinos Ingetoros atminimui. Jį išraižė Iberis“. Trečioji stela, rasta Gripsholme (Švedijoje) mini Haraldo kelionę; šis švedas žuvo saracėnų šalyje.

Tų laikų gyvūnija

Nuo pirmykščių žmonių iki vikingų

Bajė sieninis kilimas: istorija iš įvykio vietos

Osebergo lobiai ir Treleborgo stovykla

Tų laikų gyvūnija

Nuo pirmykščių žmonių iki vikingų

Bendraautoris Paul–Henry Plantain

Pirmi skandinavų pasaulio gyventojai, kilę iš apledėjusių Arkties vietovių, visų pirma buvo nenuilstantys briedžių bei šiaurės elnių medžiokliai. Žmogų ir žvėrį išugdė ypatingas klimato atšiaurumas ir beveik prieš jų valią susiejo vieną su kitu. Žmogus ir briedis sudarė savotišką sąjungą — priešistorė, beje, pilna nuostabių tos sąjungos pavyzdžių (žmogus ir mamutas; žmogus ir bizonas).

Briedis

Poledyninio klimato laikotarpiu, 10 000 m. pr. m. e., briedis buvo paplitęs plačiose šiaurės Azijos ir Europos lygumose. Maždaug po penkių tūkstančių metų, žemei laisvinantis iš storo ledų kiauto, jis baigė savo ilgą migraciją šiaurės link Skandinavijoje. Šiaurės medžiotojui šis žvėris — dviejų metrų ūgio iki gugos, septynių šimtų kilogramų, kartais daugiau, svorio, gyvenantis didžiulėmis kaimenėmis, — kėlė baimę ir pasigėrėjimą. Briedžio kojos plačiomis kanopomis puikiai pritaikytos bėgti per sniegą. Briedis bėgdavo ilgai ir greitai. Štai kodėl, norėdamas jį priveikti ir nualinti, medžiotojas, net medžiodamas su šunimi, turėjo dėtis su kitais genties vyrais ir labai sumaniai briedį persekioti. Medžioti briedį buvo tada tikras žygdarbis. Žmogui labai didelį įspūdį darė didžiuliai briedžio ragai ant galvos, virtę tikru jėgos simboliu. Todėl briedžio galva puošiamas ilgų irklinių valčių, drakaro pirmtakų, pirmagalis. Dar ir šiandien Tolimosios Šiaurės lapiai mielai pasigražina savo būstą didingais to gyvulio ragais.

Evenhuso progumoje, Frostoje, nuvalius žolės ir samanų sluoksnį, į dienos šviesą išniro daugybė įvairių baltai apvedžiotų raižinių: žuvų siluetų, odinė valtis... Čia matome du raižinius, vaizduojančius briedžius.

Priešistorės medžiotojas bandė pasilengvinti medžioklę tam tikromis magiškomis apeigomis, pavyzdžiui, atkurdamas teptuku ar raižikliu atvaizdą to žvėries, kurį troško sumedžioti. Jis tapydavo ir raižydavo visose Skandinavijos pakrantėse ant daugybės ledynų suardytų uolynų, kuriuose atsirado plačių ir gražių plokštumų. Šiame darbe pasireikšdavo dar tik besiformuojantis tų pirmykščių žmonių meninis supratimas, stebinantis šiandien savo realizmu. Nukautas briedis tįsodamas galbūt ant tos pačios uolos, kur turės būti sukapotas į gabalus, atgimdavo piešinyje.

Šiaurės elnias

Šiaurės elnias

Šiaurės elnias, nebaikštus gyvulys, buvo turbūt prijaukintas prieš tūkstančius metų. Šis gyvulys, 1,10 m–1,40 m ūgio iki gugos, kartais net 200 kg svorio, kur kas lengviau prieinamas žmogui negu briedis. Jis taip pat gana dažna šiauriečių meno tema. Kaip ir briedis, tai „visapusiškas" gyvulys. Žmogus panaudoja visas jo kūno dalis: ragus, mėsą, raumenis, vidurius, kaulus, odą. Elnio „viskas tinka". Ant uolų, Baltosios jūros pakrantėje, Zalavrugoje, galima pasigrožėti piešiniu, vaizduojančiu trikampiu išsirikiavusią šiaurės elnių kaimenę — priekyje smaigalys, dvi eilės elnių, sueinančių į vieną tašką ties kaimenės vedliu. Taip išsirikiuoja skrisdami gandrai arba gervės... Ant Bela uolų Sna Savatmete dailus beveik natūralaus dydžio elnias bėga dešinėn, link krioklio, lyg norėdamas atsigerti. Jaudinantis reginys! Juk tai ta pati šiaurės elnio poza, kuri pavaizduota Kombarelių oloje, Perigore, Prancūzijoje — elnias tiesia kaklą link natūralaus plyšio uoloje. Drėgnu metu čia čiurlena vandens srovelė ir... elnias geria!

Jūros gyvūnai

Menkė, silkė, skumbrė, merlūzas, baltasis otas — nuolat žvejojamos žuvys; sumaniai paruoštos kai kurios jų galėjo būti ilgai išlaikomos. Silkės, pavyzdžiui, buvo sluoksniuojamos statinėje pakaičiui su druska, o menkės džiovinamos ant žagi-

nių — tiek Norvegijoje, tiek Islandijoje ar Grenlandijos pakrantėse.
Banginiai buvo medžiojami visose Norvegijos pakrantėse, taip pat ruoniai, jūros drambliai ir vėpliai, iš kurių gaunamas itin vertingas aliejus. Kartais grenlandinis banginis pasiekdavo užtakius ir fiordus, nors čia jam grėsė pavojus užplaukti ant seklumos. Tai bent būdavo laimikis žvejams!
Raižiniai ant uolų puikiai atkuria tą jūrų pasaulį. Kai kurios figūros turi septynis metrus ilgio! Viena dailiausiai atvaizduotų žuvų — baltasis otas, plokščia žuvis, siekianti du tris metrus ilgio ir sverianti kelis šimtus kilogramų. Iš oto gaunamas labai naudingas aliejus, kuriame penkiasdešimt kartų daugiau priešrachitinių vitaminų negu menkės kepenų aliejuje. Gali kilti klausimas: ar ne šį aliejų gausiai vartodami vikingai ir įsigijo tą savo jėgą, tapusią kone priežodžiu, tą savo ištvermę ilgų kelionių metu?

Arklys

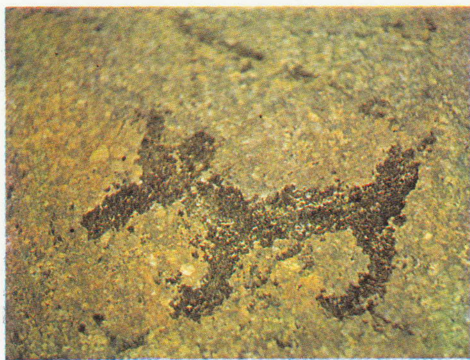
Vikingų ir jų pirmtakų ūkyje arklys pasirodė vėlai, antrajame tūkstantmetyje prieš mūsų erą. Iš pradžių laukinis, jis gyveno kaimenėmis; kaimenę vesdavo eržilas, kuris eidavo pirmas, saugodavo savo kaimenę ir, pastatęs ausis, įspėdavo apie gresiantį pavojų. Šis laukinis arklys kilęs iš vadinamojo Prževalskio arklio, Vidurinės Azijos stepių arklio, pavadinto žymaus rusų tyrinėtojo vardu.
Ne veltui kai kurie vikingų poetai kartais vadina savo laivus „jūros ristūnais". Šitie žmonės iš Šiaurės, patyrę, bebaimiai jūrininkai, mokėjo ir joti. Vykdami į žygį, į laivą jie pasiimdavo savo žirgus — raiti galėdavo greičiau keliauti priešo žeme, tačiau kaudavosi visuomet pėsčiomis.
Tie arkliai buvo žemaūgiai gyvuliai: didžiausi jų siekė 1,30 m iki gugos. Vešliais karčiais, labai tankia uodega, plauku, virtusiu tikru kailiu, jie yra labai panašūs į šių laikų islandiškus ar norvegiškus ponius. Iš tiesų jų išliko visose nuošaliose, atkampiose šalyse nuo Mongolijos dykumų iki Norvegijos kalnų, Islandijos durpynuose, Šetlando salose ar pačioje Škotijos šiaurėje.
Be to, užlaikyti šituos stulbinamai ištvermingus arkliukus nebuvo beveik jokio vargo — jiems pakakdavo kartais itin menko pašaro (tikriausiai dėl to jie išliko tokio mažo ūgio).
Jų gimtinėje žmonės dažnai naudodavosi jais kaip transporto priemone, pasiimdavo juos ten, kur jų prireikdavo, o atvykę į tikslą paprastai palikdavo likimo valiai.
Laivuose šie arkliai turėjo dar vieną privalumą: reikalui esant, galėjo būti panaudoti maistui. Iš tikrųjų, vikingai labai vertino jų mėsą, kaip tai liudija kaulai, rasti Hedebiu miesto griuvėsiuose Pietų Jutlandijoje.
Arklys buvo svarbus ir tikėjimui. Jis būdavo rituališkai aukojamas dievams ir deivėms drauge su kitais gyvuliais — tai buvo taip pat dingstis gausiai patiekti jo mėsos prašmatnioms vaišėms, kuriomis pagal tradiciją baigdavosi apeigos. Garbindami kai kurias žemės ūkio dievybes, vikingai kaip kulto objektą naudodavo išsaugotą eržilo lyties organą.
1185 m. Šiaurės Airijoje būta įdomios apeigos — kiekvieną sykį, naujam valdovui žengiant į sostą, figūruodavo ir arklys: būdavo užmušama ir po to vandenyje išverdama balta kumelė; karalius turėdavo išsimaudyti tame vandenyje ir suvalgyti kumelės mėsos.

Prževalskio arklys

Šuo

Apie vikingų šunis išlikę nedaug dokumentų. „Karalienės Matildos" kilime, kuris vaizduoja, kaip Vilhelmas užkariauja Angliją, matyti šunų — kai kurie jų riesta uodega, stačiomis ausimis ir ilgu kaklo plauku primena tuos, kuriuos mes vadiname Pomeranijos špicais (pagal jų tikrąjį vardą: *spitzhounds*).
Lyginant Skandinavijoje iškastus griaučius su dabar ten sutinkamomis šunų veislėmis, galima susidaryti aiškesnę nuomonę apie vikingų šunis. Pirmieji, didžiaūgiai, panėšėjo į eskimų šunis. Tai *elkhound, grahound* ir *jamthound*, labai senos norvegų ir švedų šunų veislės, — su jais šiauriečiai tikriausiai medžiojo stambius žvėris — ypač briedžius. Giminingas rusų laikai, Karelijos *björnhound*, kilęs iš Suomijos, greičiau tiko medžioti meškoms, kaip ir šiais laikais.
Lokys nebijo pavojaus, net ir labai sunkiai sužeistas nepraranda nartumo. Laika nepuola lokio tiesiai. Ji nukreipia į save priešininko dėmesį, atidžiai stebi jį; lapis tokiu būdu spėja tinkamai nusitaikyti lokiui į tarpuakį arba, jei tai neįmanoma, į petį.
Kur kas mažesnis negu pirmieji, bet panašus savo išore, *lundehound* iš Vaeroy salos ilgai buvo naudojamas Norvegijos šiau-

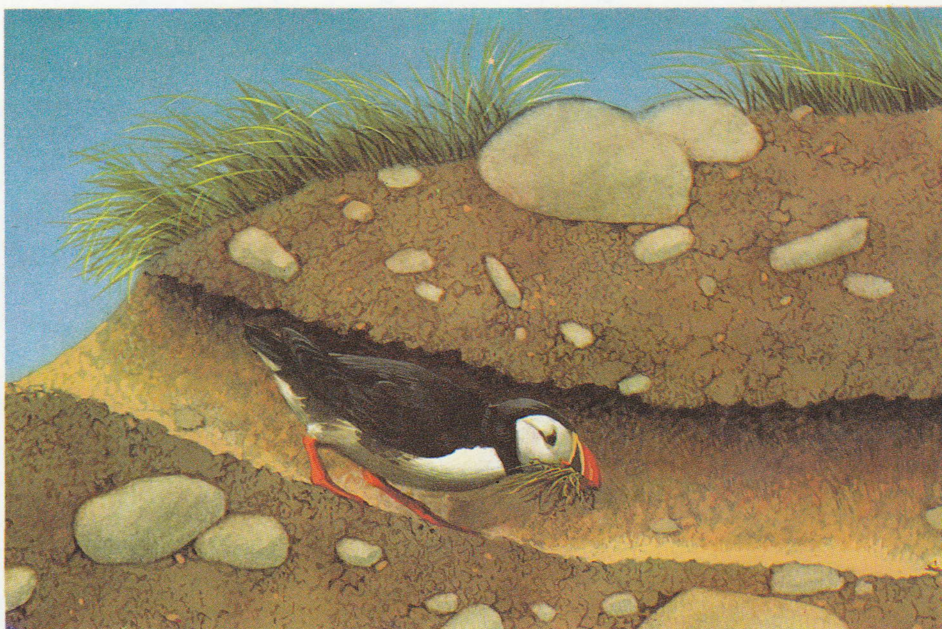
Kresnas, trumpakojis šuo didelėmis ausimis jau mažiausiai keletą tūkstančių metų tyko žvėries ant Onegos ežero uolų.

rėje jūros paukščių mormonų, norvegų kalba vadinamų „lund“, medžioklei. Kita labai sena suomiška veislė, suomių špicas, taip pat giminingas rusų laikai, atrodo, buvo imamas į mažesnių žvėrelių medžioklę.
Ir priešingai — sunkiau tarp nūdienių šiaurės skalikų veislių, *stövares*, rasti jų protėvių, gyvenusių vikingų laikais, pėdsakus, tačiau jie labai panašūs į skalikus, paplitusius šiaurės srityse jau žalvario amžiuje.
Ir pagaliau trečias tipas — šunys, kuriuos vikingai laikė savo bandoms saugoti, kaip *lapphound*, kilęs iš Laplandijos, norvegų *buhound*, labai sena norvegiška veislė, arba Norboteno špicas iš Švedijos šiaurės; ši veislė išnyko 1948 m.
Vis dėlto galime tarti, kad šunys vikingo gyvenime nebuvo itin svarbūs. Antraip jie tikriausiai jų būtų parsigabenę iš savo tolimų žygių, ir šiems besikryžminant seniai būtų išnykusios vietinės veislės. Tai, jog šunys išliko bemaž tokie, kaip ir žalvario amžiuje, atrodo, patvirtina šią hipotezę.

Paukščiai

Vikingų pasaulyje svarbi vieta tenka paukščiui. Žalvario ir vėlesniais amžiais ant uolų dažnai išraižomos gulbės, žuvėdros, laukinės antys. Gulbės reikšmė simbolinė: ji simbolizuoja Saulę. Ant vienos uolos netoliese Onegos ežero, rytiniame jo krante, išraižyta gulbė. Jos kūnas išgražintas koncentriniais pusračiais, kurių prasmė išryškėja ypač tada, kai tą paukštį glosto gesdami besileidžiančios saulės spinduliai!
Kai kurie tolimos Šiaurės paukščiai buvo vartojami maistui. Pavyzdžiui, mormonas, arba jūrų papūga. Jis gerai vaikšto, tačiau dar geriau plaukia ir nardo. Mormonai padeda vienintelį kiaušinį ir peri jį „peryklose“, kaip pingvinai — urvuose, kuriuos jie įsirengia pakrančių uolose. Tie kiaušiniai buvo vikingams papildomas, lengvai prieinamas maisto šaltinis.
Vikingai — puikūs tolimų plaukiojimų jūrininkai, tačiau kompaso, kuriuo būtų galėję vadovautis, jie neturėjo. Plaukdavo pagal žvaigždžių ir saulės padėtį, kai šios būdavo virš horizonto, tradiciškai padalinto sektoriais. Bet jų kelionės buvo kupinos netikrumo. Kad išvengtų netikėtumų artėdami prie naujos žemės, — atstumo iki jos jie neįstengdavo nustatyti, — laivuose jie vežiodavosi varnas. Jeigu šios paleistos nebegrįždavo į laivą, tai reiškė, jog krantas netrukus išnirs; tuomet laivą nukreipdavo ta kryptimi, kuria jos nuskrido. Galima tik stebėtis, jog vikingai šiam tikslui pasirinko varnas, bet jų pasitikėjimas šiais paukščiais suprantamas: argi ne jos — dievo Odino „akys“?
Vikingai gerbė ir raudonus gaidžius — pasak jų legendų, būtent raudonas gaidys paskelbsiąs vieną gražią dieną pasaulio pabaigą. Kiti pranašiški paukščiai — šiaurės svirbeliai, kurių pasirodymas pranašaująs karus arba marą. Airių mituose sutinkama dar viena įdomi legenda apie vieną mažiausių Europos paukštelių — karetaitę, su kuria nuo seno susijęs ištisas medžioklės ritualas. Jau žalvario amžiuje šiaurės tautos laikė ją pasiuntiniu, galinčiu išpranašauti ateitį. Vis pasak legendos, priešas buvo beužpuoląs karaliaus Vilhelmo kariauną, kai staiga netoliese straksėdama karetaitė pažadinusi vieną būrio vyrų ir šis spėjęs paskelbti pavojų. Dar ir šiandien Airijoje gyvai dalyvaujama karetaitės medžioklėje. Ji figūruoja Naujųjų Metų apeigose kaip simbolis, reiškiąs šviesos pergalę prieš tamsos jėgas. Tačiau vis dėlto negalima tikrai teigti, jog vikingai šiam mažyčiui paukšteliui skyrę tokią antgamtinę jėgą.

Mormonas suka lizdą urvelyje.

Bajė sieninis kilimas
Istorija iš įvykio vietos

„Drobinis kilimas“, kaip įrašyta XV a. Bajė katedros inventoriaus knygoje, kartais vadinamas „Pergalės drobe“ arba „Kunigaikščio Vilhelmo drobe“. Šiandien jis žinomas „Bajė sieninio kilimo“ vardu.

Šį autentišką meno kūrinį užsakęs Odonas, Vilhelmo Užkariautojo netikras brolis (Vilhelmas Užkariautojas, Normandijos kunigaikštis, tapęs Anglijos karaliumi po Has-

Prisiekęs ištikimybę Vilhelmui, Haroldas priesaiką sulaužo ir po karaliaus Eduardo užima Anglijos sostą (viršuje). Vienoje rankoje jis laiko skeptrą, kitoje — žemės rutulį, karaliaus valdžios ženklą. Jo kairėje — Kenterberio arkivyskupas.
Šalia — Dinano apgultis. Normanai padega tvirtovę.

Vilhelmo laivynas, susidedantis iš keleto šimtų laivų, 1066 m. rugsėjo 27 dieną persikelia per Lamanšą (viršuje) ir puola Angliją. Pasiruošęs kovai anglų žemėje, Vilhelmas (viršuje kairėje) jau apsivilko šarviniais marškiniais. Ant galvos šalmas su antnosiu. Jis klausosi riterio Vitalio, perduodančio jam paskutines žinias.

tingso mūšio 1066 m.). Kilimo siuvinėjimui vadovavusi Matilda, jo žmona.
Drobė vaizduoja visus pasiruošimo etapus prieš išsilaipinimą į Angliją ir smulkiai atpasakoja Hastingso mūšį, kurio metu buvo sutriuškinti saksai, o Haroldas, užgrobęs Anglijos sostą, žuvo strėlei pervėrus akį.
Bajė kilimas yra ne tik stulbinantis reportažas, bet ir neišsenkamas šaltinis visiems tiems, kurie nori geriau pažinti ir suprasti šią Viduramžių epochą. Jis parodo mums, kaip tie vikingai normanai elgėsi, kaip rengėsi, gyveno ir mušėsi, kaip statė laivus, kaip kinkė arklius ir kaip kariavo.
Bajė kilimas yra ilga natūralaus lino drobė — 50 cm aukščio ir 70,34 m ilgio, išsiuvinėta ranka įvairių spalvų siūlais grandinėlės dygsniu ir virvute. Jame atvaizduotos 72 scenos su trumpais paaiškinimais lotynų kalba, jų pakraščiuose išsiuvinėti įvairūs gyvūnai: ereliai, vanagai, liūtai, gaidžiai, slibinai ir t.t. Iš viso raiškiomis spalvomis atkurta daugiau negu 1500 temų, žmonių figūrų, laivų, pilių, rūmų, bažnyčių, miestų.

Hastingso mūšis prasidėjo (viršuje). Raiteliai puola anglų kariuomenę.
Šalia — detalė iš scenos, vaizduojančios įnirtingą dviejų priešininkų kovą.

Dvi žymiausios archeologinių kasinėjimų vietos

Osebergas ir Treleborgas

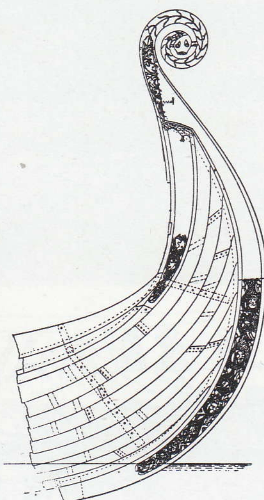
Osebergo lobiai

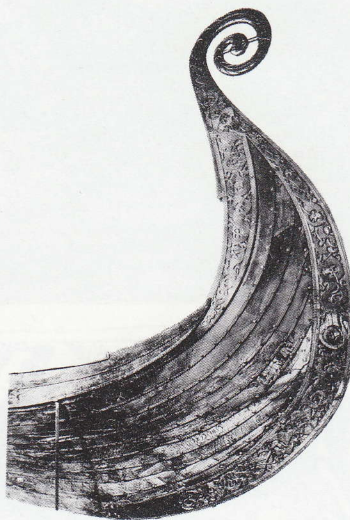
Osebergo kapavietė Norvegijoje, į vakarus nuo Oslo fiordo — pats svarbiausias, koks kada nors buvo rastas, archeologinis vikingų pasaulio radinys.

1904 m. buvo atkastas jau beveik su žemės paviršiumi susilyginęs pilkapis ir jis atskleidė savo lobius. Po durpių klodu, iš kurio susidarė hermetiškas apdangalas, archeologai pamatė didžiulį akmenų sampilą; kai akmenis nukėlė, rado po jais palaidotą prašmatnų drakarą, paverstą kapu. Drakaras gulėjo podirvyje iš mėlynojo šlyno. Šio šlyno ir durpių gaubto dėka visos medinės jo dalys, audiniai ir odos buvo puikiai išsilaikę.

Laive–kape būta prabangių laidojimo daiktų: vežimas, trejos rogės, puošnūs audiniai, išausti dvidešimčia skirtingų būdų ir t. t. Pats drakaras, 22 metrų ilgio, visas iš ąžuolo, tikriausiai yra brangiausias šio karališkojo kapo radinys. Jis mums suteikia labai tikslią informaciją apie vikingų laivų statybą. Paskui archeologams pavyko pataisyti, netgi rekonstruoti tai, ką vietomis buvo sugadinęs ar net sunaikinęs laikas.

Osebergo laivo pirmagalio elementai — taip jie atrodė iškelti į dienos šviesą (kairėje), — leido schemiškai jį atkurti (viduryje) ir atlikti visišką jo rekonstrukciją (dešinėje).

Treleborgo stovykla

Treleborgo vietovę kasinėjo Nacionalinio Kopenhagos muziejaus archeologai nuo 1934 iki 1941 metų. Zelandijos saloje, kur įsikūrusi danų sostinė, jos vakarų pakrantėje, ši vikingų stovykla kadaise saugojo judėjimą Didžiojo Belto sąsiauriu.

Kasinėjant taip pat rasta reikšmingos archeologinės medžiagos — ją sudarė geležies amžiaus, priešromėninio periodo ir, svarbiausia, vikingų epochos (apie 950 m.) daiktai.

Muziejus praturtėjo kruopščiai nužiestais moliniais indais, dalgiais ir pjautuvais, alebardomis, kirviais, diržo sagtimis, net raktais, kuriais tikriausiai buvo rakinamos namų ar tvirtovės durys. Ši įspūdinga medžiaga liudija apie įvairiapusišką vikingų — medžiotojų, žemdirbių ir karių — veiklą.

Stropi analizė ir ypač kruopštūs dirvos kasinėjimai leido labai tiksliai atkurti bendrą stovyklos planą, taip pat kiekvieno didelio medinio joje suręsto būsto planą. Šie atradimai pateikia vertingos informacijos apie tai, kaip vikingų gyventa.

Treleborgo stovyklą (rekonstrukcija) juosia apskritas 17 m pločio ir 7 m aukščio pylimas. Laivo formos trobesiai (jų yra šešiolika) labai tiksliai išdėstyti kiekviename apskritimo ketvirtyje.

Vikingų laikai

Louis-René Nougier, Piere Joubert

Prancūzų leidyklos Hachette Jeunesse seriją „Kaip žmonių gyventa" sudaro keliasdešimt knygų. Ji išversta į daugelį kalbų, knygelėmis džiaugiasi viso pasaulio vaikai. Aiškus tekstas, spalvingos iliustracijos supažindina skaitytoją su žmonių gyvenimu nuo priešistorinių iki dabartinių laikų. „Vikingų laikai" — knyga apie senovės Skandinavijos gyventojus vikingus, jų kilmę, buitį, kultūrą ir užkariavimus.

ISBN 9986-02-156-1

